

บทที่ 4

นโยบายชาตินิยมทางการเศรษฐกิจ

นโยบายชาตินิยมทางการเศรษฐกิจของรัฐบาลคณะราษฎร

นโยบายชาตินิยมทางการเศรษฐกิจของรัฐบาลคณะราษฎรไม่ได้มีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นของตนเอง มีเพียงอำนาจในการควบคุมการปกครองเท่านั้น ทำให้คณะราษฎรจำเป็นต้องดำเนินนโยบายทางการเมืองที่มีลักษณะประนีประนอมกับกลุ่มขุนนางเก่า ซึ่งเห็นได้จาก ภายหลังจากเข้ายึดอำนาจการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้เชิญพระยามโนปกรณนิติธาดา ขุนนางที่มีความใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเป็นประธานคณะกรรมการคณะราษฎร และเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลนั้นด้วย (สังคิต พิริยะรังสรรค์ ,2526: 77) ซึ่งก็ประสบความสำเร็จในแง่การประสานรอยร้าวระหว่างกลุ่มอำนาจเก่ากับคณะราษฎร เหตุการณ์ต่างๆ ในขณะนั้น เรียกได้ว่าไม่ค่อยมีความรุนแรงในความขัดแย้งมากนัก แต่เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดาหมดอำนาจลงความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจเก่า คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ กลุ่มคณะราษฎรซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนั้น คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงฐานอำนาจทางเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ สามารถลดการถือครองศักดินาของกลุ่มอำนาจเก่าบางส่วน แต่การครอบครองปัจจัยในการผลิตโดยเฉพาะที่ดินของกลุ่มขุนนาง และพระบรมวงศานุวงศ์ยังคงมีอยู่บ้าง

นอกจากนี้รัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มตน โดยเสนอนโยบายชาตินิยมที่มุ่งสร้างทุนนิยมโดยรัฐ มีการประกาศนโยบายสำคัญ 6 ประการ ของคณะราษฎรที่ต้องการให้ประชาชนมีสวัสดิการที่ดีขึ้น

นโยบายชาตินิยมที่มุ่งสร้างทุนนิยมโดยรัฐ ตามแนวคิดของรัฐบาลคณะราษฎรนั้น มีแนวคิดที่จะให้รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมที่สำคัญ แต่จะยังคงอนุญาตให้

เอกชน ประกอบธุรกิจ หรืออาชีพอิสระได้ด้วย ดังเช่น ที่ฮิตเลอร์ใช้ปฏิบัติในประเทศเยอรมนี แมคโดนัลด์อังกฤษ และตาลาดิออร์ในฝรั่งเศส (เดือน บุญนาค, 2517: 349)

ภายในรัฐบาลคณะราษฎร ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ คือ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจต่อคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยข้อเสนอ 2 ส่วน คือส่วนแรก กล่าวถึงการเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์ โดยการโอนที่ดินที่เป็นปัจจัยในการผลิตทั้งหมดให้มาเป็นของรัฐ โดยรัฐจะให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของปัจจัยการผลิตในรูปแบบของพันธบัตรเงินกู้ และในส่วนที่สองกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มพลังการผลิตของประเทศ โดยรัฐจะเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ ทั้งเป็นผู้จัดการบริหารกิจกรรมเศรษฐกิจ ด้วยการวางแผนเศรษฐกิจ รัฐบาลสามารถควบคุมการใช้จ่ายอันเป็นปัจจัยหลักมีการควบคุมให้มีการลงทุนในกิจการที่จะเป็นประโยชน์ระยะยาวกับประเทศอย่างแท้จริง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , 2527 : 3-5)

จากข้อเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ สามารถสรุปหลักสำคัญของเค้าโครงเศรษฐกิจได้ดังนี้ (ชวลิต วายุกัต, 2519: 138)

1. ราษฎรที่เกิดมา ย่อมได้รับหลักประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก เจ็บป่วย หรือพิการ หรือชรา ทำงานไม่ได้ ราษฎรจะได้รับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีพ

2. การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสมบูรณ์นั้น รัฐบาลจำเป็นต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจ รัฐบาลถือหลักว่าจะต้องจัดการกิจกรรม อุตสาหกรรมทุกอย่าง โดยแบ่งภาคเศรษฐกิจนั้น ๆ ออกเป็น สหกรณ์ต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ในทางกิจกรรม สหกรณ์ทางอุตสาหกรรม เป็นต้น สหกรณ์แต่ละแห่งย่อมรวมตัวประกอบการเศรษฐกิจควบคุม คือร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันในการจำหน่าย ขนส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภค ให้แก่สมาชิกและร่วมกันในการสร้างที่อยู่อาศัย โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ออกที่ดิน และเงินทุนให้สมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออก

3. ที่ดินที่รัฐบาลต้องซื้อกลับคืน คือที่ดินที่จะใช้ประกอบการทางเศรษฐกิจ เช่น ที่นา หรือไร่ เป็นต้น ส่วนที่เป็นบ้านที่อยู่อาศัย เช่น ไม่จำเป็นที่รัฐบาลต้องซื้อคืน เว้นแต่เจ้าของประสงค์จะขายแลกกับใบกู้ในด้านแรงงาน นอกจากนี้รัฐบาลจำเป็นต้องจัดหาทุน โดยเงินทุนที่รัฐบาลจำเป็นในการประกอบการทางเศรษฐกิจ มีสองชนิดคือ หนึ่ง เงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักร และวัตถุที่รัฐบาลทำไม่ได้ สอง เงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าแรง ซึ่งเงินทุนประเภทที่สองนี้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และหักกลบหนี้กันได้ด้วยเงินที่ราษฎรนั้น ๆ เป็นลูกหนี้ต่าง ๆ ต่อรัฐบาลหรือต่อสหกรณ์

ซึ่งวิธีจัดหาทุน ก็คือ การเก็บภาษีมรดก ภาษีรายได้ ภาษีทางอ้อม เช่น ภาษีน้ำตาล ภาษีบุหรี่ เป็นต้น การออกสลากกินแบ่ง การกู้เงินภายใน

4. รัฐบาลยอมยกเว้นให้เอกชนที่ร่ำรวย หรือ ผู้อื่นซึ่งไม่ประสงค์จะเป็นข้าราชการ ประกอบการเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่า การประกอบเศรษฐกิจตามลำพังของเขานั้น จะมีรายได้เพียงพอจะเลี้ยงชีวิตของตนเอง และบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา การประกอบอาชีพ เอกชนตามลำพังได้นั้น ก็เช่น อาชีพอิสระ เช่น นักประพันธ์ และแพทย์ ทนายความ ครูในบางวิชา หรืออาชีพอื่นเช่น โรงงานซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้ว ในเวลานี้ เมื่อราษฎรคนใดประสงค์จะทำ โดยลำพัง ไม่อยากเป็นข้าราชการแล้ว ก็อนุญาตให้ทำได้

เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์นั้นอาจเรียกได้ว่า ไม่มีความศรัทธาในระบบ เสรีนิยม ดังเช่น หมวดที่ 9 มีใจความว่าด้วยการป้องกันความยุ่งยากในปัญหาเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง

“ประเทศไทยจะดำเนินตามลัทธิที่ปล่อยให้เอกชนเป็นเจ้าของโรงงาน แล้วให้ผู้ที่ สนับสนุนลัทธินั้นพึงสำนึกว่าตนจะนำเอาความระส่ำระสาย และความหายนะมาสู่ประเทศ ผู้ที่เคย ไปศึกษาวิชาในยุโรปช่างไม่รู้เลยหรือว่า การที่กรรมกรนายจ้างได้เกิดวิวาทบาดหมางกันถึงบาง คราวนายจ้างต้องปิดโรงงาน (lock out) บางคราวกรรมกรพากันหยุดงาน (strike) อีกบ้านเมือง เจริญขึ้น โรงงานมีมากขึ้น คราวนั้นแหละ ท่านคงจะเห็นว่า ความระส่ำระสายจะเกิดขึ้นเพียงใด แต่ถ้าเราประกอบการเศรษฐกิจทั้งหลาย รัฐได้เป็นเจ้าของเสียเองและราษฎรทั้งหลายไม่ว่า จะเป็น ราษฎร หรือข้าราชการประเภทใด เมื่อทำงานตามกำลังและความสามารถเหมือนกับข้าราชการ และกรรมกรประเภทอื่นแล้ว ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความ สามารถ รัฐบาลเป็นผู้แทนราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของการเศรษฐกิจทั้งปวงนั้น”

ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของเค้าโครงเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น คือ การส่งเสริมให้คนไทยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากขณะนั้นคนไทยในชนบทมี ความยากจนค่อนข้างมาก สาระสำคัญของเค้าโครงเศรษฐกิจ คือ การเสนอให้รัฐบาลเข้ามาจัด การดูแลเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร เพื่อที่จะทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ถูกใช้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้รัฐบาล จะต้องเป็นเจ้าของที่ดินที่ใช้ในการทำเกษตร มีเกษตรกรเป็นลูกจ้างของรัฐ โดยได้รับผลตอบแทนกลับในรูปแบบของเงินเดือนและบำนาญของรัฐ ซึ่งการจัดการทางด้านการเกษตรระบบใหม่นี้ จะทำให้เกิดผลตอบผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนโดยรวมมีรายได้และ สวัสดิการดีขึ้น นายปรีดี ยังได้เสนอให้มีการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดิน การจัดตั้งกอง

ทุนเพื่อสนับสนุนการเกษตรในรูปแบบใหม่ และการเปลี่ยนแปลงฐานะของเกษตรกรมาเป็นลูกจ้างของรัฐ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2539: 201) จะเห็นได้ว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ของเค้าโครงเศรษฐกิจจะเน้นไปที่ภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้ไม่ค่อยจะมีร่างกฎหมายใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรมและการค้ามากนัก

ผลจากการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจฉบับนี้ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาปรากฏว่าเกิดแนวคิดที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มผู้เสนอเค้าโครง คือ นายปรีดี พนมยงค์ กับ กลุ่มของพระยามโนปกรณนิติธาดาที่คัดค้านเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ โดยแนวความคิดของนายปรีดี ต้องการให้รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมเป็นเจ้าของ ส่วนประชาชน มีหน้าที่เป็นพนักงานให้ ไม่ต้องการให้ประชาชนมีกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนตัว เพราะคิดว่าลักษณะอุปนิสัยของคนไทยที่มีที่ดินส่วนตัวแล้วก็จะเกียจคร้านและก้อหนี่ชอบเป็นลูกจ้าง ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดา ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ เพราะเกรงว่าประชาชนจะไม่พอใจ เพราะประชาชนก็มีความหวังอยากจะเป็นเจ้าของที่ดินด้วย (บันทึกgrayงานการประชุม คณะรัฐมนตรี ณ ศาลาลูกขุนใน วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475 อ้างถึงในขวลิต วายุภักตร์ , 2519 : 123) นอกจากนี้กลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดามีแนวคิดที่ต้องการให้ เอกชนดำเนินการกิจการต่าง ๆ โดยรัฐบาล มีหน้าที่เพียงแต่คอยช่วยเหลือแนะนำเท่านั้น

จากการออกเสียงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีผู้ไม่เห็นชอบตามนายกรัฐมนตรีนครี่ คือ พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิศาลวาจา เจ้าพระยาวงษาอนุประพันธ์ พระยาจำแสนยาบดี พระยาเทพวิฑูร พระยาทองสุรเดช พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงสินธุสงครามชัย หลวงเดชสหกรณ์ นายประยูร ภมรมนตรี ในส่วนผู้เห็นชอบตามอย่างนายปรีดี พนมยงค์ มี 3 คน คือ พระยาประมวฒวิชาติกุล นายแนบ พหลโยธิน และมีผู้ไม่ลงมติ 5 คน คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาพหลพยุหเสนา พระยาฤทธิอัคเนย์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายด้ว ลพานุกรม ซึ่งทำให้เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์เป็นอันต้องยกเลิกไป

การครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในประเทศไทย

ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ปัจจัยในการผลิตของสังคมในขณะนั้นตกอยู่ในมือของชาวชนชั้นเจ้าขุนมูลนายและชาวต่างชาติเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนายทุนตะวันตกและนายทุนจีน ซึ่งกลุ่มอำนาจทั้ง 3 กลุ่มนี้มีการควบคุมปัจจัยในการผลิตซึ่งคาบเกี่ยวกัน ชนชั้นเจ้า

ขุนมูลนายเป็นผู้ที่ควบคุมที่ดิน กิจการธนาคารพาณิชย์ โรงสีข้าว และธุรกิจการค้าบางประเภท นายทุนตะวันตกเป็นเจ้าของกิจการธนาคารพาณิชย์ กิจการเดินเรือ การประกันภัย ป่าไม้ เหมืองแร่ และการส่งสินค้าเข้ามาจำหน่ายประเทศและส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ ในส่วนของพ่อค้าชาวจีนก็เป็นเจ้าของโรงสีข้าว การเดินเรือ เหมืองแร่และการค้าขนาดย่อมทั้งหลาย เมื่อคณะราษฎรขึ้นปกครองประเทศนั้นเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ทรุดโทรมอย่างหนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากมีปัญหาทางเศรษฐกิจที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลานาน และยังคงเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก คณะราษฎรเห็นว่า การที่ชาวต่างชาติเข้ามากุมอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น เท่ากับเป็นการสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจให้กับประเทศเพราะ อำนาจทางเศรษฐกิจที่แท้จริงไม่ได้ตกอยู่ในมือของคนไทย

นับตั้งแต่ประเทศไทยทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษใน ปี พ.ศ. 2398 และการทำสนธิสัญญาต่าง ๆ กับชาวตะวันตก ทำให้ภาคเศรษฐกิจของประเทศไทยถูกทำให้เปิดกว้างมากขึ้น เพราะระบบผูกขาดแบบดั้งเดิมถูกยกเลิกไป พร้อมกับการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาวตะวันตก ซึ่งก่อนที่ชาวตะวันตกจะเข้ามานั้น ประเทศไทยเราก็มีชาวจีนที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจในสังคมไทยอยู่ก่อนแล้ว

การเข้าครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวดัตช์นั้น กระทำผ่านกิจการหลายอย่างด้วยกัน เช่นการทำเหมืองแร่ดีบุกและทองคำทางภาคใต้ของไทย การทำป่าไม้สักทางภาคเหนือ การตั้งธนาคารตลอดจนการส่งสินค้าเข้าและส่งออก ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างมากต่อภาพรวมของเศรษฐกิจประเทศไทย ชาวดัตช์สามารถแสวงหาผลประโยชน์ผ่านทางทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งคนไทยที่เป็นเจ้าของทรัพยากรต่าง ๆ กลับได้รับผลตอบแทนที่น้อยมาก นอกจากนี้รัฐบาลไทยตั้งแต่อดีตมาก็ไม่ได้ดำเนินนโยบายใดๆที่จะเข้ามาดำเนินกิจการตรงนี้เอง รัฐบาลเพียงแค่อำนาจได้รับผลประโยชน์ตอบแทนกลับในรูปของการเก็บภาษีค่าภาคหลวง ภาษีสินค้าเข้าและสินค้าขาออกเท่านั้น (James C. Ingram, 1850:111) นอกจากนี้ในเรื่องกิจการเหมืองแร่ ชาวดัตช์โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวอังกฤษ ได้นำเอาวิทยาการและเครื่องจักรจากตะวันตกเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน ทำให้กิจการด้านเหมืองแร่มีการเจริญเติบโตค่อนข้างมาก ทำผลประโยชน์อย่างมากมายให้แก่บริษัทของตนเอง ซึ่งผลกำไรเหล่านั้นก็ถูกส่งกลับไปยังประเทศของตนเองเสียเป็นส่วนใหญ่ แทนที่จะนำมาใช้ลงทุนก่อนให้เกิดการพัฒนาประเทศไทย ในด้านกิจการธนาคารพาณิชย์นั้น ชาวดัตช์ก็ได้เข้ามาเปิดสาขาธนาคารขึ้นในประเทศไทย เช่น ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ของชาวอังกฤษ ธนาคารชาเตอร์ของชาวอังกฤษ และ

ธนาคารแห่งอินโดจีนของชาวฝรั่งเศส ซึ่งกิจการเกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์เหล่านั้นมีบทบาทน้อยมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะธนาคารส่วนใหญ่จะดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การนำเงินมาใช้ลงทุนในประเทศไทยจึงเกือบไม่มีเลย เป็นเพียงแค่การทำธุรกิจการค้าระหว่างพ่อค้าเท่านั้น

ในส่วนบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนนั้น ชาวจีนได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยมานานแล้วแต่มาเพิ่มมากขึ้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะสังคมไทย ในขณะนั้นต้องการแรงงานจากชาวจีนมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งในการใช้แรงงานจีนค่อนข้างมากในช่วงนั้น ไม่ได้มีสาเหตุมาจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ แต่เป็นปัญหาเรื่องการขยันทำมาหากิน การสนใจที่จะทำงานของคนไทยที่ทำงานสู้กับแรงงานจีนไม่ได้ คนไทยในสมัยนั้นยังมีความคิดยึดมั่นอยู่ในอาชีพรับราชการ ทำงานให้รัฐมากกว่าอาชีพใช้แรงงานหรือค้าขาย จึงทำให้ไม่ค่อยมีคนไทยประกอบอาชีพในแขนงนี้มากนัก เมื่อแรงงานจีนเข้ามาก็สามารถเข้ายึดครองตลาดแรงงานในสังคมไทยได้อย่างไม่ยากนัก และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่แรงงานไทยไม่ค่อยได้รับความนิยมก็คือ แรงงานไทยจำนวนมากยังเป็นทาส หรือไม่ก็เป็นไพร่ที่มีอิสระ นอกจากนี้คนไทยยังเคยชินที่จะทำการเกษตรกรรมมากกว่า แรงงานจีนได้พยายามสะสมเงินทุนจากการเก็บออมและค่อย ๆ ขยายกิจการของตนเองออกไปโตขึ้นเป็นลำดับ

บทบาทของเศรษฐกิจของคนจีนนั้นได้ขยายฐานมาจากธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม การธนาคาร เกษตรกรรม ตลอดจนอาชีพค้าขายปลีก ดังเห็นได้จากรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1

สถิติประชากรที่มีอาชีพจำแนกตามเพศและสัญชาติ (อายุ 10 ปีขึ้นไป) พ.ศ. 2480

อาชีพ	ประชากรที่มีอาชีพอายุ 10 ปีขึ้นไป				
	ทุก ๆ ชาติ	ไทย	จีน	ชาติอื่น ๆ	
รวมทุกอาชีพ	ร	823,556	6,450,769	321,518	50,688
	ช.	3,598,247	3,302,206	259,788	35,761
	ญ.	3,225,309	3,148,563	61,730	14,927
1. เกษตรกรรมป่าไม้ และการประมง	ร	6,044,497	5,931,211	81,817	31,469
	ช.	3,030,497	2,956,900	54,637	19,360
	ญ.	3,013,897	2,974,311	27,180	12,109
2. การโลหะกิจและบ่อเหมือง อย่างอื่น	ร	17,512	8,966	7,551	729
	ช.	15,583	7,509	7,180	701
	ญ.	1,929	1,457	371	28
การอุตสาหกรรม หัตถกรรม	ร	110,862	61,201	46,748	2,098
	ช.	77,242	35,268	39,949	1,726
	ญ.	33,120	25,933	6,799	372
อาคารและการก่อสร้าง อย่างอื่น ๆ	ร	22,828	11,156	10,963	709
	ช.	21,892	10,336	10,760	695
	ญ.	1,036	820	202	14
5. การขนส่งและการคมนาคม	ร	57,905	44,142	12,505	1,258
	ช.	55,650	42,104	12,304	1,242
	ญ.	2,255	2,038	201	16
6. การค้าและพาณิชย์	ร	303,520	183,811	112,150	7,559
	ช.	188,616	90,438	92,220	5,958
	ญ.	114,904	93,373	19,930	1,601
1. โรงแรม,งานบ้าน และ งานส่วนบุคคล	ร	142,142	91,465	45,078	5,581
	ช.	92,207	48,892	38,331	4,984
	ญ.	49,917	42,573	6,747	597

อาชีพ		ประชากรที่มีอาชีพอายุ 10 ปีขึ้นไป			
		ทุก ๆ ชาติ	ไทย	จีน	ชาติอื่น ๆ
8. บริการสาธารณะ	ร.	106,952	101,860	3,996	1,069
	ข.	98,801	94,207	3,708	886
	ญ.	8,124	7,653	288	183
9. การเสีมียน	ร.	17,883	16,957	710	216
	ข.	17,459	16,552	698	208
	ญ.	424	405	12	7

(แหล่งที่มา : สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทยพ.ศ. 2482-2487, 2493: 75)

อย่างไรก็ตาม แม้คนจีนในไทยจะเข้าไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจของไทยแทบทุกประเภท แต่ส่วนมากชาวจีนในประเทศไทยมักจะมีอาชีพประกอบการค้าเป็นสำคัญ ซึ่งก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การค้าขายต่าง ๆ ในประเทศไทยตกอยู่ในมือคนจีน อย่างน้อยร้อยละ 85-90 (Skinner , 1956 : 117) นอกจากนี้ในธุรกิจค้าขาย คนจีนก็ได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ทั้งในฐานะเจ้าของปัจจัยการผลิตซึ่งคือนโรงสีและพ่อค้าคนกลาง จำนวนโรงสีข้าวของชาวจีนเพิ่มมากขึ้นจากเดิม เป็น 56 โรง จากทั้งหมด 66 โรง

ปัญหาเรื่องการส่งเงินของคนจีนกลับไปประเทศนั้น นับได้ว่าเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ก็ได้มีการกระทำกันมานานอยู่แล้ว แต่เพิ่งจะมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของไทยเมื่อเกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ชาวจีนนิยมส่งเงินผ่านร้านโพนก๊วนที่ดำเนินกิจการนี้โดยเฉพาะ ซึ่งมีอยู่ทั้งในกรุงเทพฯ และตามจังหวัดที่สำคัญๆ ซึ่งมีวิธีการโดยส่งเขปดังนี้ ถ้าใครประสงค์จะส่งเงินไปให้ครอบครัวของตนที่อยู่เมืองจีน ก็จะมอบเงินที่เป็นเงินบาทจำนวนหนึ่งให้กับร้านรับส่งเงิน หรือแผนกส่งเงินของธนาคารหรือบริษัทธุรกิจ พร้อมกันนั้นก็จะเขียนจดหมายถึงผู้รับปลายทาง แจ้งจำนวนเงินที่ส่งไปให้ ทางร้านก็จะส่งจดหมายและเงินซึ่งเก็บสะสมไว้เป็นระยะ ๆ หลังจากหักค่าธรรมเนียมออก แล้วก็โอนเงินที่ได้รับไว้ยังสาขาของร้านที่ประเทศจีน ผลกำไรทั้งหมดของร้านรับส่งเงิน ก็มาจากค่าธรรมเนียม และจากดอกเบี้ยเงินฝากถึงที่สะสมไว้ก่อนที่จะส่งไปจริง และบางครั้งก็ได้จากการขึ้นลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราด้วย แผนกรับส่งเงินที่เกี่ยวข้องกับบริษัทรับส่งสินค้าเข้า ส่งสินค้าออกมักจะเปลี่ยนเงินที่ส่งเป็นสินค้า ซึ่งปกติจะ

เป็นข้าวแล้วส่งเงินในรูปของข้าวแทน พอทางสาขาร้านส่งเงินจากกรุงเทพฯ ไปที่ประเทศจีน หรือไปรับสินค้าแล้วก็จะส่งเงินไปที่จุดหมายปลายทาง เมื่อผู้รับได้รับเงินที่ส่งไปให้แล้วก็จะเขียนหนังสือตอบรับเงินจำนวนนั้น หนังสือตอบรับนั้นจะถูกส่งมากรุงเทพฯ โดยผ่านร้านรับส่งเงิน และส่งต่อไปให้ผู้ส่งเงินคนเดิม (Chen T ตัวถึงใน Skinner, 1956 : 112)

จะเห็นได้ว่าปัญหาเกี่ยวกับการส่งเงินกลับไปประเทศจีนนั้น มีการกระทำกันเป็นเครือข่ายขบวนการ เป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งเงินตราต่าง ๆ ที่ถูกส่งกลับไปประเทศจีนนั้น นับได้ว่าเป็นเงินสะสมที่เกิดขึ้นประเทศไทย ดูรายละเอียดการคาดคะเนจำนวนเงินที่ส่งผ่านหัวเถา ได้ดังนี้

	จำนวนเงินที่ส่งเป็นล้าน จากประเทศสยามไปหัวเถา		จำนวนเงินที่ส่งเป็นล้าน จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปหัวเถา		
	เงิน		เอเชีย	ทวีป	ทวีป
	\$ อังกฤษ	บาท	\$ อังกฤษ	บาท	\$ อังกฤษ
1926	-	-	-	-	19.03
1927	15.5	17	-	-	19.65
1928	34.6	38	-	-	19.80
1929	34.2	34	-	-	23.04
1930	33.2	24	40	28	29.61
1930	19.9	12	35	22	17.84
1932	16.8	11	32	21	12.13
1933	14.9	11	27	20	-
1934	-	-	20	18	-
1935	-	-	15	14	-

(Skinner, 1957: 138)

สถานการณ์การเมืองในขณะนั้นเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลคณะราษฎรต้องเผชิญอยู่ กล่าวคือ ความมีเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลยังมี ความไม่มั่นคงมากนัก ยังคงมีกลุ่มทางการเมือง หรือ กลุ่มอำนาจเก่าบางกลุ่มพยายามที่จะโค่นล้มรัฐบาล ทำให้การแก้ไขปัญหาเรื่องการค้าระหว่างทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติทำได้ไม่เต็มที่มากนัก นับวันชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนเข้ามาครอบงำระบบเศรษฐกิจของไทยมากขึ้น ถึงขนาดที่ว่าในคำแถลงการณ์ครั้งยึดอำนาจการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้กล่าวว่า

“จะดำเนินการให้เศรษฐกิจไทยหลุดพ้นจากการครอบงำของชาวจีนและชาวยุโรป”
(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2519: 321)

ยิ่งนานวันเข้าชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนยิ่งมีบทบาทเข้ามาครอบงำทางด้านเศรษฐกิจในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ธุรกิจต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนมีคนจีนเข้าไปทำเป็นอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการค้าข้าว ทำเหมืองแร่ดีบุก ทำไม้สัก ยางพารา ซึ่งเหล่านี้ต่างก็เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย นอกจากนี้ปัญหาการเพิ่มขึ้นของชาวจีนในประเทศไทยก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาที่มีผลต่อเนื่องไปถึงปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย ชาวจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่เมื่อสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้กับตัวเองได้แล้ว ก็มักจะส่งเงินที่ตนทำมาหากินได้บางส่วนส่งกลับไปประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ แทนที่จะนำเอาเงินเหล่านี้เก็บไว้ในประเทศไทย จะเห็นได้จากตัวเลขของการส่งเงินกลับของคนจีนใน ปี พ.ศ. 2433-2484 คนจีนส่งเงินกลับประเทศประมาณปีละ 10-20 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นับได้ว่าเป็นจำนวนเงินที่มากกว่าเงินลงทุนทั้งหมดของรัฐบาลไทยในสมัยนั้น นำมาใช้พัฒนากิจการทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ (พรณี ฉัตรพลรักษ์ ผู้แปล , 2529 : 229)

รัฐบาลคณะราษฎรเห็นว่า ปัญหาสำคัญที่ควรดำเนินการแก้ไข คือการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ฉะนั้นนโยบายชาตินิยม จึงถูกนำมาใช้เพื่อที่จะมุ่งจัดอำนาจทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนเป็นสำคัญ ซึ่งรัฐบาลของคณะราษฎรได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่ควบคุมชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ดังนี้ (พรณี บัวเล็ก , 2529 : 41)

1. ออกพระราชบัญญัติการธนาคารและการประกันภัย พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นนโยบายภาษีที่เรียกเก็บภาษีตามที่รัฐบาลเรียกกรอง ซึ่งทำให้บรรดาธนาคารเล็กๆต่างร้องเรียกว่าไม่สามารถจ่ายตามที่รัฐบาลเรียกเก็บได้
2. รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 และการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการยกยอกทรัพย์ของกสิกร พ.ศ. 2475 นโยบายนี้ออกมาเพื่อแก้ปัญหาการกักหนี้ยืมสินในชนบทเพื่อควบคุมนายทุนเงินกู้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน
3. ออกพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2480 ซึ่งนโยบายนี้ให้อำนาจแก่กระทรวงการคลังในการควบคุมธนาคารที่อยู่ในประเทศไทย มีการออกข้อกำหนดต่างๆซึ่งส่งผลกระทบต่อธนาคารที่ไม่เข้าข่ายในข้อกำหนดนั้นและไม่สามารถปฏิบัติตามกฎและข้อบังคับของพระราชบัญญัตินี้ได้

4. ออกพระราชบัญญัติควบคุมการจับสัตว์น้ำในสยาม พ.ศ. 2477 อนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พ.ศ. 2477 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียน และออกไปเพื่อควบคุมคนจีนที่ประมุขเขตหน้าในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งเมื่อนโยบายนี้ถูกประกาศใช้ได้เกิดแรงต่อต้านจากชาวจีนค่อนข้างมาก เพราะในขณะนั้นชาวจีนอยู่ในอาชีพประมงค่อนข้างมาก

5. ออกพระราชบัญญัติการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2480 เพื่อป้องกันการค้าขายที่แพงเกินควร ซึ่งทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมการค้าขายของพ่อค้าคนจีนทั้งในการขายปลีกและขายส่งได้ง่ายขึ้น

6. การตั้งหอการค้าไทย เนื่องจากชาวจีนมีการรวมตัวกันตั้งเป็นหอการค้าจีนขึ้นทำให้ชาวจีนมีบทบาทและอำนาจทางเศรษฐกิจในประเทศไทย รัฐบาลจึงเล็งเห็นว่าควรมีการตั้งหอการค้าไทยขึ้นมาเพื่อเป็นการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจของคนไทย แต่หอการค้าไทยที่ถูกตั้งขึ้นนี้ก็ไม่ได้มีบทบาทมากนักในระบบเศรษฐกิจของไทยในขณะนั้น

7. การตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น โดยเป็นหน่วยงานที่พยายามกระตุ้นให้คนไทยเกิดการศรัทธาในระบบเศรษฐกิจของไทย ทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการพาณิชย์ โดยรัฐบาลพยายามให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางด้านเศรษฐกิจ แต่การดำเนินงานของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก

รัฐบาลคณะราษฎรได้พยายามทำลายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของนายทุนชาวจีนในขณะเดียวกันก็พยายามกระตุ้นเศรษฐกิจของชาติให้ดีขึ้นด้วย โดยรัฐบาลได้จัดตั้งรัฐวิสาหกิจ บริษัท ราชการ บริษัทส่วนตัวของสมาชิกคณะราษฎรขึ้นมากมายเพื่อดำเนินธุรกิจที่สำคัญ รัฐบาลได้ทำการโอนกิจการต่างๆ ของชาวต่างชาติเข้ามาดำเนินงานเอง เช่น สัมปทานป่าไม้เหมืองแร่ โรงงานยาสูบ โรงฟอกหนัง โรงงานกลั่นน้ำมัน โรงงานมวนบุหรี่ กิจการสาธารณูปโภค เป็นต้น

รัฐบาลคณะราษฎรได้พยายามที่จะขจัดอิทธิพลของนักธุรกิจต่างชาติทั้งชาวยุโรปและชาวจีนให้ออกไปจากระบบเศรษฐกิจไทย โดยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้นภายใต้แนวทางของรัฐบาล เช่นในปี พ.ศ. 2478 กระทรวงกลาโหมได้สร้างโรงงานฝ้าย และโรงงานกระดาษขึ้นเพื่อป้องกันกองทัพ นอกจากนี้ยังได้ขยายโรงงานกระดาษและโรงฆ่าสัตว์ ซึ่งทำการผลิตเพื่อรองรับกองทัพและตลาดภายในประเทศด้วย และในปี พ.ศ. 2479 รัฐบาลได้ตั้งกองทุนอุตสาหกรรมขึ้นในกระทรวงเศรษฐกิจ และมีการลงทุนในโรงงานน้ำตาล 2 โรง และโรงงานผ้าไหม 1 โรง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, 2539: 204) นอกจากนี้รัฐบาลมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทะเบียน

พ.ศ. 2479 กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า ต้องไปจดทะเบียนต่อทางราชการ และป้ายร้านค้าต้องมีภาษาไทยกำกับไว้ด้วย

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในช่วงระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2481 นั้น เรียกได้ว่าเป็นช่วงที่บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศอยู่ในช่วงของการเริ่มต้นเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองในประเทศ ก็อยู่ในสถานะที่ไม่ราบรื่นมากนัก จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเอาแนวคิดเรื่องชาติเข้ามาปลุกฝังให้กับประชาชน เพื่อสร้างเป็นนโยบายการสร้างชาติไทย ซึ่งได้แก่ “การแก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงสร้างสมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานะแห่งชาติของเราซึ่งเป็นอารยชาติ และเข้าระดับความเป็นอยู่ของนานาอารยประเทศทั่วโลก” (ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ ของ ฯพณฯ ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ฉบับที่ 2 อ้างถึงใน ภาณีต รวมศิลป์, 2521: 58) จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้แนวคิดเรื่องชาตินิยมมาตั้งแต่เริ่มเข้ามาบริหารประเทศ สามารถกล่าวได้ว่า การใช้แนวคิดเรื่องชาตินิยมมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลมีการแผ่ขยาย และทวีความรุนแรงมากขึ้นกว่ารัฐบาลชุดก่อน ๆ ซึ่งนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นครอบคลุมทั้งเรื่อง การเมือง สังคม ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ

สำหรับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เสนอแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจไทยสำหรับคนไทย ซึ่งมีนัยว่าชาวนาไทยควรที่จะขายข้าวและซื้อสินค้าต่างๆ จากองค์กรธุรกิจที่ดำเนินงานโดยคนไทย ภายใต้การดูแลของรัฐบาลไทย โดยกำจัดขาเงินออกไปจากเส้นทางเศรษฐกิจของคนไทย (Suehiro, 1989: 106-109) ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามมุ่งหวังประโยชน์จากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพื่อใช้เป็นการสร้างฐานสนับสนุนจากประชาชน เพื่อให้รัฐบาลมีความมั่นคงและความชอบธรรมในการดำรงอยู่ทางการเมืองได้ นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังมุ่งหวังที่จะให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจด้วย (ทวี ธีระวงศ์เสรี , 2516: 109) ซึ่งการเอาแนวคิดเรื่องชาตินิยมมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการมาค่อนข้างมาก ซึ่งนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนี้ถูกนำมาใช้ปฏิบัติอย่างจริงจังในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้มีการเน้นไปที่การพัฒนากระบวนการผลิตทุกด้านโดยคนไทย ซึ่งจะรวมถึงแค่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กเท่านั้น ในส่วนของกิจการหรือธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อคนไทย รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการเอง ซึ่งอาจมีเหตุมาจากว่ารัฐบาลตระหนักถึงศักยภาพและความสามารถว่าคนไทยยังมีไม่มากพอ ประกอบกับกิจการต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นกิจการที่มีผลต่อความมั่นคงของรัฐบาลและประเทศชาติ รัฐบาลพยายามกีดกันและทำลายกิจการทางด้านเศรษฐกิจของชาวต่างชาติด้วยมาตรการต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อที่จะเปิดทางให้มีการโอนธุรกิจและกิจการทางด้านพาณิชย์และอุตสาหกรรมมาดำเนินการด้วยตนเอง ความเข้มข้นในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในสมัยนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้ฟื้นฟูการเปรียบเทียบของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างยิวในยุโรปกับคนจีนในไทย นิยาย บทละคร และวาทะต่างๆของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพสังคมไทยว่าเป็นสังคมซึ่งชาวนามีความนิยมทหาร โดยมีนักธุรกิจชาวจีนเป็นตัวแทรกแซงเปรียบเสมือนเป็นพวกกาฝากที่เข้ามาดูดเลือดสังคมไทย (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, 2539: 203)

ในหมู่ชาวต่างชาติที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในประเทศไทยในสมัยนั้น นับได้ว่าชาวจีนเป็นชาติที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลให้ความสำคัญกับปัญหานี้ค่อนข้างมากเพราะชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทค่อนข้างมากในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินนโยบายต่อต้านชาวจีนก็เพื่อสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย แต่ก็สามารถมองได้ในอีกแง่หนึ่งว่า การที่ชาวจีนเข้ามาคุมเศรษฐกิจของประเทศ การค้าหลาย ๆ อย่างตกอยู่ในมือของชาวจีนค่อนข้างมากย่อมเป็นผลร้ายต่อประเทศ ทั้งนี้เพราะการเข้ามามีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจย่อมนำไปสู่ การเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองต่อไป

กลุ่มชาวจีนในประเทศไทยมีการรวมตัวเป็นสมาคมธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งการรวมตัวกันเช่นนี้ทำให้ชาวจีนเป็นกลุ่มที่สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้บริการทางเศรษฐกิจต่อชาวจีน เช่น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความโน้มเอียงและนโยบายทางเศรษฐกิจ ชัดขวางป้องกันไม่ให้เกิดการแข่งขันอันไม่พึงประสงค์ขึ้นนอกจากนั้นยังทำหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างพ่อค้าเอกชนกับรัฐบาลด้วย (Coughlin, 1960: 49) ซึ่งสมาคมที่มีอิทธิพลค่อนข้างมากคือ หอการค้าจีน ซึ่งเป็นสมาคมธุรกิจที่ใหญ่และมีอิทธิพลที่สุดในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้กับคนจีน ทำการต่อสู้กับกฎหมายและนโยบายขอรัฐบาลไทยที่ขัดกับผลประโยชน์ของคนจีนโดยทั่วไป มีฐานะเป็นผู้นำผลประโยชน์เกี่ยวกับการค้าของคนจีนในประเทศไทย ทำหน้าที่เสมือนเป็นกงสุลจีนในการช่วยเหลือพ่อค้าจีน

สมาชิกของหอการค้าจีน ได้แก่ บริษัทธุรกิจ เอกชน และสมาคมการค้าต่าง ๆ ไม่มีการจำกัดสัญชาติของสมาชิก แต่เกือบทั้งหมดก็เป็นแต่คนจีน (Coughlin , 1960: 50-54) ซึ่งการรวมตัวกันภายในหมู่ชาวจีนเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จทางธุรกิจและยังเป็นการกีดกันไม่ให้คนภายนอก ซึ่งก็คือ คนไทย เข้ามาแข่งขันในตลาดธุรกิจ อีกด้วย

ชาวจีนเรียกได้ว่า เป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการประกอบธุรกิจ ชาวจีนสามารถทำธุรกิจแข่งขันกับชาวตะวันตกได้อย่างดี เพราะคนจีนมีความคุ้นเคยกับตลาดและรู้วิธีการติดต่อกับกลุ่มราชการไทยมาเป็นเวลานาน สามารถที่จะทำการติดต่อกับพ่อค้าย่อยชาวจีน ซึ่งชาวตะวันตกทำไม่ได้ นอกจากนั้นผู้สั่งซื้อสินค้าชาวจีน ยังมีความเต็มใจที่จะขายสินค้าในจำนวนที่ไม่มากนักให้แก่ผู้บริโภคโดยตรงเป็นลักษณะการขายปลีก นอกจากนี้ชาวตะวันตกไม่อาจสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและจีนและหนทางที่จะรับทราบข่าวสารทางการค้าก็มีไม่มากนัก ชาวจีนมีนิสัยในทางการค้าที่ขยันขันแข็ง มีความอดทน มัธยัสถ์ มีไหวพริบ และรอบรู้ ในสถานการณ์ทางการค้าซึ่งมีแต่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งแตกต่างไปจากอุปนิสัยของคนไทย ที่มักมีแต่ความรักสบาย ไม่ถนัดในการค้าขาย ซึ่งเป็นสิ่งที่อุปสรรคต่อการก้าวเข้าไปสู่การประกอบอาชีพธุรกิจทางการค้า คนจีนมักจะเริ่มต้นกิจการเล็ก ๆ ก่อนแล้วจึงขยายกิจการไปสู่กิจการที่ใหญ่ขึ้น

นอกจากนี้ชาวจีนยังมีเล่ห์เหลี่ยมในทางการค้า เช่น การหลีกเลียงภาษีอากร การฉวยโอกาสในทางการค้า การตัดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนประสบความสำเร็จทางการค้าอย่างรวดเร็ว

สามารถแบ่งนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็น 4 วิธีการใหญ่ คือ

1. นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่จำกัดบทบาททางเศรษฐกิจต่อชาวต่างชาติ ซึ่งชาวต่างชาติในความหมายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมุ่งเน้นไปที่ชาวจีนในประเทศไทยที่เป็นกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทในภาคเศรษฐกิจของประเทศมากกว่ากลุ่มชนชาติอื่นๆ ซึ่งการดำเนินนโยบายจำกัดบทบาทเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อลดบทบาทในทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนให้ลดลง

- 1.1 การออกพระราชบัญญัติเกลือ พ.ศ.2481 (ราชกิจจานุเบกษา 55, 2481 : 1275) พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 54, 2481 : 4182)

ในส่วนของพระราชบัญญัติเกื่อนั้น ได้กำหนดให้ผู้ที่ได้รับอนุญาตทำเกลือต้องนำเกลือมาขายให้แก่เจ้าพนักงาน หรือผู้รับเหมาของรัฐบาล ตามราคาและเงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนดให้ โดยห้ามจำหน่ายให้แก่ผู้อื่น ซึ่งผลจากการออกนโยบายดังนี้ทำให้รัฐบาลสามารถเข้าควบคุมการผลิตเกลือและเก็บภาษีได้อย่างสะดวก ซึ่งผู้ผลิตเกลือส่วนใหญ่ในขณะนั้นเป็นชาวจีนทั้งเป็นเจ้าของบริษัทที่ดำเนินกิจการส่งเกลือเป็นสินค้าออก การออกประกาศพระราชบัญญัติเกลือฉบับนี้อย่างฉับพลันถึงกับทำให้หลายบริษัทต้องล้มละลาย (Landon, 1941: 224-227)

ในส่วนของพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2481 นั้น รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้หลักการเดียวกันกับการควบคุมเกลือ กล่าวคือ ผู้จัดจำหน่ายยาสูบจะต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดเขตพื้นที่ในการจำหน่ายยาสูบ ทำให้รัฐบาลได้เข้าควบคุมและเก็บภาษีการผลิตและอุตสาหกรรมยาสูบ ทำให้โรงงานยาสูบของชาวจีน 3 แห่ง ขายกิจการของตนเองให้กับรัฐบาล รัฐบาลได้ดำเนินกิจการโรงงานยาสูบภายใต้การควบคุมของการสรรพสามิต ผลิตบุหรี่ชื่อแหลมทองออกจำหน่าย แต่ก็ประสบปัญหาในเรื่องตลาดที่รองรับ เพราะตลาดมีความต้องการบุหรี่ที่มีใบยาเวอร์จิเนีย ซึ่งถูกบริษัทต่างประเทศผูกขาดบุหรี่ของรัฐบาลใช้ใบยาของในประเทศที่มีรสชาติจืดเกินไป จึงไม่เป็นที่นิยมมากนัก

1.2 การประกาศใช้ พระราชบัญญัติเรือสยาม พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 2378)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ กำหนดให้ผู้ที่จะถือกรรมสิทธิ์เรือจดทะเบียนเป็นเรือสยามได้นั้น ต้องมีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะส่วนบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ในกรณีที่เป็นนิติบุคคลนั้นเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดต้องมีสัญชาติไทย ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งหมด นอกจากหุ้นส่วนเหล่านั้นจะต้องมีสัญชาติไทยแล้ว ทูนของห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องเป็นทูนของบุคคลธรรมดา ซึ่งมีสัญชาติเป็นไทย ไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบของทูนทั้งหมด ในกรณีที่เป็นบริษัทจำกัด กรรมการส่วนมากต้องมีสัญชาติไทยและทูนของบริษัทต้องไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบและต้องเป็นของบุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติไทย และคนประจำเรือต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบห้า นอกจากนี้ยังห้ามไม่ให้บุคคลหรือนิติบุคคลที่ขาดคุณสมบัติข้างต้นรับเช่าช่วงเรือของผู้อื่นมาดำเนินกิจการประมงอีกด้วย

ซึ่งก่อนหน้าที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะถูกออกประกาศใช้ รัฐบาลชุดก่อนหน้ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เคยประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบ

อนุญาตเรือจับสัตว์น้ำสยามมาแล้ว แต่ก็ไม่สามารถบีบให้ชาวจีนเลิกอาชีพการทำประมงได้ โดยชาวจีนอาศัยการหลบเลี่ยงและฝ่าฝืนในบางโอกาส ซึ่งเมื่อมาถึงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ออกพระราชบัญญัติเรือสยามขึ้นมาเพื่อขจัดชาวต่างชาติ ซึ่งก็คือชาวจีน

ภายหลังที่พระราชบัญญัติมีผลบังคับใช้แล้ว ชาวจีนที่อยู่ในกิจการนี้จำเป็นต้องเลิกกิจการประมงที่เคยมีบทบาทมาก่อน เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกประกาศใช้ในช่วงที่รัฐบาลใช้แนวคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจ โดยปราศจากการพิจารณาไตร่ตรองถึงผลดีและผลเสียของพระราชบัญญัตินี้ ทำให้เมื่อปราศจากชาวจีนในธุรกิจประมง รายได้ของแผ่นดินที่ได้จากการประมงลดลงอย่างรวดเร็วด้วยเหตุที่คนไทยไม่มีความชำนาญในธุรกิจนี้และไม่มีทุนเพียงพอในการประกอบกิจการประมงอีก โดยคณะรัฐมนตรีตกลงเห็นชอบกับข้อเสนอของหลวงเซวณศักดิ์สงคราม ซึ่งเป็นรัฐมนตรีในขณะนั้นที่ได้เสนอว่า “มันจะไปยากอะไร สั่งให้เจ้าพนักงานการประมงหลิวตาเสียก็แล้วกัน”(รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 76/2582 วันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2482 ภูวดล ทรงประเสริฐ : 82) อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัตินี้เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่ออกมาเพื่อจำกัดบทบาทชาวต่างชาติซึ่งมีผลประโยชน์แห่งของการปฏิบัติมากนัก

1.3 การประกาศใช้พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 865)

จุดมุ่งหมายสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ก็เพื่อเข้าควบคุมวิธีการผลิต และตลาดน้ำมันเชื้อเพลิง ได้แก่ น้ำมันแก๊สโซลีนและน้ำมันหล่อลื่นต่าง ๆ ที่ราชอาณาจักร พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ผู้ที่จะนำน้ำมันเชื้อเพลิงเข้ามาจากต่างประเทศ เกินกว่า 2,500 ลิตร จะต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจเป็นลายลักษณ์อักษร และจะต้องแสดงบัญชีการค้า น้ำมันเชื้อเพลิงต่อรัฐมนตรีทุกเดือน และต้องให้ความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ที่จะมาตรวจสอบด้วย พระราชบัญญัตินี้กำหนดการนำเข้า การกลั่น และการค้าขายน้ำมันดิบอย่างเคร่งครัด

ผลจากการออกใช้พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง ทำให้บริษัทของชาวตะวันตก 2 บริษัท คือ บริษัทเชลล์ และ บริษัทสแตนดาร์ดออยล์ ซึ่งเป็นบริษัทจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันดิบทุกชนิด ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขใหม่นี้ก็ต้องถอนตัวจากประเทศไทย คนงานส่วนใหญ่เป็นชาวจีนพลอยได้รับผลกระทบไปด้วย เพราะรู้ล่วงหน้าเพียง 1 เดือนก่อนถูกปลด นอกจากนี้ยังได้ส่งผลกระทบต่อคนจีนที่เป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำมันของบริษัทตะวันตกด้วย ด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะสั่งดิวอนุญาตผู้ขายน้ำมันทั้งปลีกและส่งที่ออกให้แล้วชั่วคราว นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการกำหนดราคาหรือเปลี่ยนแปลงราคาสูงสุดและต่ำสุดของน้ำมันเชื้อ

เพลิงในประเทศทั้งราคาขายปลีกและขายส่ง และราคาขายเฉพาะท้องถิ่น (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 83) จึงมีผลทำให้คนจีนที่เป็นตัวแทนจำหน่ายน้ำมันต้องล้มเลิกกิจการนี้เป็นจำนวนมาก เพราะรัฐบาลไม่ยอมออกใบอนุญาตขายน้ำมันให้กับคนจีน

1.4 พระราชบัญญัติล้อเลื่อน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1182) และพระราชบัญญัติรถยนต์(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1251)

ก่อนหน้านั้นในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ล้อเลื่อน พ.ศ. 2478 ซึ่งกำหนดให้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้กับบุคคลต่างด้าวที่มีความรู้ภาษาไทยพอสมควร ให้เป็นผู้ขับขี่ล้อเลื่อนและรถยนต์ แต่ในพระราชบัญญัติล้อเลื่อนฉบับใหม่นี้กำหนดไว้ว่า ผู้ที่มีสิทธิ์ที่จะได้รับอนุญาตให้ขับขี่ล้อเลื่อนรับจ้างได้ จะต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย และมีอายุไม่น้อยกว่า 17 ปีบริบูรณ์

ในส่วนของพระราชบัญญัติรถยนต์รับจ้าง ได้กำหนดไว้ว่า ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ จุดประสงค์ของพระราชบัญญัติ 2 ฉบับนี้ก็เพื่อจะไม่ให้ชาวต่างด้าวเข้ามาประกอบอาชีพขับรถยนต์รับจ้างสาธารณะ รถประจำทาง และรถรับจ้างบรรทุกทั่วไป ปรากฏว่ากฎหมายฉบับนี้มีการใช้บังคับอย่างค่อนข้างเข้มงวด จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนไทยจำนวนไม่น้อยให้เข้ามามีอาชีพในทางนี้อย่างรวดเร็ว แต่คนจีนก็ไม่ค่อยถูกกระทบกระเทือนมากนัก เพราะมีคนจีนเข้ามาประกอบอาชีพในทางนี้เพียงเล็กน้อย

1.5 พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 378)

เป็นพระราชบัญญัติที่มุ่งให้รัฐบาลมีรายเพิ่มขึ้นโดยผ่านการเก็บภาษีรายได้และภาษีสรรพสามิตจากร้านค้าที่เพิ่มขึ้น มีการเพิ่มการเก็บค่าธรรมเนียมในการเปิดบ่อน โรงยาฝิ่น และค่าธรรมเนียมกิจการอื่น ๆ ที่ต้องขออนุญาต ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ชาวไทยเห็นว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือคนไทยที่ยากจน และเอาภาระทางการเงินของประเทศไปไว้ที่คนร่ำรวย ซึ่งก็คือ คนจีน ทั้งนี้เพื่อป้องกันพวกพ่อค้ามิให้ผลัดภาระใหม่นี้ให้แก่ผู้ซื้อ รัฐบาลได้นำเอาพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควรที่ออกในเดือนธันวาคมก่อนหน้านี้นี้ มาบังคับใช้อย่างเข้มงวดด้วย (Landon, 1941: 146-147)

ในส่วนของภาษีที่ถูกเรียกเก็บค่อนข้างมาก คือ ภาษีป้าย ซึ่งเรียกเก็บอัตราภาษีป้ายที่มีข้อความเป็นอักษรต่างประเทศสูงกว่าป้ายที่มีข้อความภาษาไทยแต่อย่างเดียว โดยเรียกเก็บ

ภาษีป้ายภาษาจีน ในอัตรา 500 ตารางเซนติเมตร ต่อ 1 บาท ส่วนของภาษาไทยเก็บเพียง 500 ตารางเซนติเมตร ต่อ 10 สตางค์ เท่านั้น แต่ถ้าป้ายใดกินเนื้อที่เกินกว่าครั้งที่ไม่ได้ใช้อักษรไทย จะเก็บภาษีเป็น 10 เท่า ทั้งนี้ในช่วงเวลาไม่นานนัก ป้ายห้างร้านที่ใช้อักษรอย่างใหญ่ และสวยงาม ก็ถูกเปลี่ยนมาเป็นป้ายที่มีอักษรไทยขนาดเล็กเช่นเดียวกับอักษรจีน

1.6 การประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและขาย โค กระบือ แกะ และสุกร พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1225)

สาระสำคัญในพระราชบัญญัตินี้กำหนดว่า ผู้ใดจะทำการขายส่งหรือปลีกลูกเนื้อสัตว์เหล่านี้ ต้องยื่นคำร้องขอรับอนุญาตต่อพนักงาน และต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยเจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาตให้แก่บุคคลใดที่จะขายส่ง หรือขายปลีกลูกเนื้อสัตว์เหล่านี้ได้ตามที่เห็นสมควร และเจ้าพนักงานมีอำนาจเข้าตรวจสอบสถานที่ และกำหนดราคาขายส่งหรือขายปลีกได้

จุดมุ่งหมายในการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อควบคุมการฆ่าสัตว์ และการขายเนื้อสัตว์ให้มาอยู่ในมือคนไทย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว กฎหมายฉบับนี้ไม่ส่งผลตามจุดมุ่งหมาย คนไทยเองไม่นิยมหันมาประกอบอาชีพฆ่าและเนื้อสัตว์ เพราะนอกจากจะไม่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนี้แล้วยังขัดกับความรู้สึกของคนไทยทั่วไปในการที่จะต้องมาฆ่าสัตว์เพื่อขายเป็นอาหาร ประกอบกับชาวจีนก็ยังคงลักลอบฆ่าและขายเนื้อสัตว์ และติดสินบนเจ้าพนักงานกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นเพียงการแสดงออกของความเป็นชาตินิยมมากกว่า ที่จะต้องการให้เป็นผลสำเร็จจากนโยบายนี้

1.7 พระราชบัญญัติสำหรับว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1225)

มีสาระสำคัญว่าผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้ทำการประมงได้จะต้องมีสัญชาติไทย ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดต้องมีสัญชาติไทย แต่ถ้าเป็นหุ้นส่วนจำกัด ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดจำนวนต้องมีสัญชาติไทย และทุนของห้างหุ้นส่วนนั้นต้องไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบ ต้องเป็นของบุคคลธรรมดาซึ่งมีสัญชาติไทย ในกรณีที่เป็นบริษัท จำกัดนั้น กรรมการต้องมีสัญชาติไทย และต้องมีทุนของบริษัทไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบ ถ้าจะมีลูกเรือเป็นคนต่างด้าว ก็ต้องเป็นคนต่างด้าวที่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเกินกว่า 5 ปี และต้องจดทะเบียนตามกฎหมายคนต่างด้าว รวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละสิบห้าของลูกเรือทั้งหมด

ผลจากการใช้พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กระทบต่อคนจีนที่ทำอาชีพนี้มากนัก แต่เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้คนไทยจำนวนไม่น้อยเข้ามาสู่อาชีพนี้อย่างรวดเร็ว

1.8 พระราชบัญญัติอากรรังนกนางแอ่น พ.ศ. 2482 (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56 , 2482 : 1353)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ เพื่อสงวนอาชีพการสัมปทานรังนกนางแอ่นไว้ให้เข้ากับองค์การรัฐบาลหรือตัวแทนของรัฐบาลเท่านั้น ซึ่งก่อนหน้านี้บริษัทเอกชนได้รับการสัมปทานเก็บรังนกนางแอ่นที่ทำรังอยู่ตามเกาะต่างๆ นอกฝั่งทะเลของประเทศ และห้ามผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าไปบนเกาะที่นกนางแอ่นทำรังอยู่ตามธรรมชาติ ผู้ที่ฝ่าฝืนจะถูกปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

ซึ่งแต่เดิมคนจีนเป็นผู้ที่ผูกขาดการสัมปทานเก็บรังนกนางแอ่นเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังจากที่พระราชบัญญัตินี้ถูกบังคับใช้เป็นกฎหมาย การผูกขาดการสัมปทานก็ได้เปลี่ยนมือมาอยู่ที่รัฐบาล โดยรัฐบาลได้เข้ามาดำเนินกิจการเอง บริษัทเอกชนของชาวจีนที่เคยทำธุรกิจนี้ ต้องถูกยกเลิกไป

1.9 การห้ามไม่ให้ชาวต่างชาติรับประมูลก่อสร้างงานของหน่วยราชการ (อนันต์ พิบูลสงคราม , 2518 : 103)

จอมพล ป. พิบูลสงครามมีคำสั่งถึง นายควง ภัยวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมในขณะนั้นว่า “การสร้างทางและสะพาน ตลอดจนการสร้างทางรถไฟ สิ่งเหล่านี้เป็นงานที่สัมพันธ์กับการป้องกันราชอาณาจักร ฉะนั้นต่อไป ห้ามมิให้จ้างชาวต่างประเทศ ประมูลทำการก่อสร้าง และที่ได้ทำสัญญาไปแล้ว ก็ให้จัดการยกเลิกสัญญา โดยทางราชการจะทำเองต่อไป”

ผลจากคำสั่งนี้ ทำให้บริษัทรับเหมาก่อสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนจีนต้องล้มเลิกงานรับเหมาของตนเองไป เนื่องจากกระทรวงคมนาคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

1.10 การบังคับให้เจ้าของโรงงานใช้แรงงานคนไทย

นอกจากรัฐบาล ป. พิบูลสงครามจะออกพระราชกฤษฎีกาบังคับให้โรงสีข้าวทุกแห่ง ต้องใช้แรงงานคนไทยอย่างน้อย 50% ของแรงงานในโรงสีข้าวแล้ว ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2482 รัฐบาลยังได้กำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรม และธุรกิจต่าง ๆ ทั้งของเอกชนและของรัฐบาล จะต้อง

จ้างแรงงานคนไทยอย่างน้อย 75% ของแรงงานทั้งหมด จึงทำให้โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่นิยมจ้างคนจีนเป็นแรงงาน ต้องจ้างแรงงานคนไทยเข้ามาแทนที่

แต่นโยบายการกำหนดจำนวนคนไทยในโรงงานต่าง ๆ นี้ก็ได้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะแรงงานคนไทยที่มีความชำนาญงานที่จะเข้ามาแทนที่คนจีนยังมีไม่เพียงพอ ประกอบกับโรงงานเอกชนต่างๆของคนจีนส่วนใหญ่มักใช้วิธีหลบเลี่ยงข้อกำหนดนี้ และยังคงใช้แรงงานคนจีนตามเดิม ทั้งนี้เพราะแรงงานคนจีนมีความอดทน และมีค่าจ้างที่ต่ำกว่าแรงงานคนไทยทั่วไป

1.11 พระราชบัญญัติที่ดินส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พ.ศ. 2486 (ราชกิจจานุเบกษา 60 , 2486 : 1306)

พระราชบัญญัตินี้กำหนดขอบเขตและจำกัดการได้มาซึ่งที่ดินของคนต่างด้าวเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย ประกอบกิจการในทางพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม หรือเพื่อใช้ในการศาสนา การกุศล หรือใช้เป็นสุสาน ฼าปนสถาน ตามข้อกำหนดเงื่อนไข และปริมาณเนื้อที่ซึ่งกำหนดโดยพระราชบัญญัตินี้จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อน และจะอนุญาตให้ได้เพียงไม่เกินจำนวนตามที่ประกาศ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว ข้อความในมาตรา 2 ที่กำหนด อัตราขั้นสูงของจำนวนเนื้อที่รวมที่อนุญาตให้คนต่างด้าวถือครอง คือ

1. สำหรับอยู่อาศัย	ไม่เกิน 10	ไร่
2. สำหรับพาณิชย์กรรม	ไม่เกิน 10	ไร่
3. สำหรับอุตสาหกรรม	ไม่เกิน 50	ไร่
4. สำหรับเกษตรกรรม	ไม่เกิน 25	ไร่
5. สำหรับการศาสนา การกุศล	ไม่เกิน 5	ไร่
6. สำหรับสุสาน โดยมี฼าปนสถานหรือไม่มีไม่เกิน	10	ไร่
7. สำหรับ฼าปนสถานอย่างเดียว	ไม่เกิน 2	ไร่

ซึ่งผู้ที่ได้รับอนุญาตต้องใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ตามที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น ยกเว้นแต่ที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งได้กำหนดสงวนไว้ให้กับคนไทยเท่านั้น ในส่วนของที่ดินที่คนต่างด้าวมีอยู่ก่อนที่พระราชบัญญัตินี้ถูกประกาศใช้ กฎหมายได้เปิดโอกาสให้คนต่างด้าวขอจดทะเบียนสิทธิที่ดินนั้นได้ภายในกำหนด 90 วัน และมีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นได้ตามเดิม และถ้าผู้ครอบครองตายก็ให้ทายาทโดยชอบธรรมของผู้นั้นซึ่งเป็นคนต่างด้าวมีสิทธิขออนุญาตถือสิทธิในการรับมรดกที่ดินได้ ต่อมามีการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ขยายวงไปถึงห้าง

หุ้นส่วน บริษัทที่มีทุนเป็นคนต่างด้าว หรือมีทุนของคนต่างด้าวในจำนวนที่ค่อนข้างมากก็ให้ถือว่าเป็นของคนต่างด้าว ก็ต้องถูกจำกัดสิทธิ์ในการได้มาซึ่งที่ดินด้วย

อาจประเมินได้ว่า การที่รัฐบาลประกาศใช้มาตรการนี้ก็เพื่อไม่ให้ชาวต่างชาติอาศัยฐานะทางการเงินของคนที่มีรายมาขายการครอบครองที่ดินในประเทศไทย โดยก่อนนี้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลชุดก่อนได้เคยพยายามกีดกันการถือครองที่ดินของชาวต่างชาติมาโดยตลอด ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “ในสถานการณ์ที่ได้อำนาจให้ชาวต่างชาติถือครองไร่ไม่เกิน 25 ไร่ รัฐบาลมุ่งหวังที่จะสงวนที่ดิน และอาชีพกสิกรรมไว้สำหรับคนไทยให้มากที่สุด”(รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 43/2478 อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521:216)นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่พยายามจำกัดและลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในประเทศไทย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกพระราชบัญญัติ กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับมากมายในการพยายามลดบทบาทของชาวต่างชาติในประเทศไทย ซึ่งชาวต่างชาติในที่นี้มุ่งเน้นไปที่คนจีน เพราะในขณะนั้นคนจีนมีบทบาททางเศรษฐกิจไทยค่อนข้างมากในหมู่ชาวต่างประเทศ ทั้งในภาคเศรษฐกิจระดับล่าง และระดับสูง รวมทั้งธุรกิจขนาดเล็ก ไปจนถึงธุรกิจขนาดใหญ่

ที่ผ่านมา อาชีพต่าง ๆ และธุรกิจต่าง ๆ ของประเทศตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ซึ่งมีอิทธิพลในภาคธุรกิจเป็นเอกชนนานแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเล็งเห็นถึงอิทธิพลของพ่อค้าคนจีนที่แทรกอยู่ในธุรกิจทุกระดับชั้น ดังนั้นการที่จะปล่อยให้คนไทยเข้าไปประกอบอาชีพแข่งขันกับพ่อค้าคนจีนที่มีประสบการณ์ในภาคธุรกิจค่อนข้างมาก อาจทำให้คนไทยไม่สามารถแทรกเข้าอยู่ในภาคธุรกิจได้ ดังนั้นในรัฐบาลจึงได้วางนโยบายช่วยเหลือคนไทยให้เข้าไปมีบทบาททางธุรกิจโดยพยายามกีดกันชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนไม่ให้มีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันกับวิธีการทำลายอิทธิพลของคนจีนทั้งทางตรงและทางอ้อม ผ่านทางการนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ คือ

1.12 การห้ามไม่ให้ พ่อค้าต่างด้าวจำหน่าย อาหารในสถานที่ ราชการและโรงเรียน รัฐบาล (ระเบียบการกรมศึกษาธิการเพิ่มเติม ว่าด้วยการควบคุมผู้นำอาหารมาขายในโรงเรียนรัฐบาล อ้างถึงใน ทวี ธีระวงศ์เสรี , 2517: 91)

นโยบายนี้เป็นระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่ห้ามมิให้ชาวต่างด้าว เข้าไปขายอาหารภายในบริเวณกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนของรัฐบาลทุกแห่งโดยประกาศนั้นได้ระบุ

ไว้ว่า อนุญาตให้เฉพาะพ่อค้าแม่ค้าคนไทยเท่านั้นเข้าไปขายอาหารในโรงเรียนได้ โดยรัฐบาลได้ให้เหตุผลในการออกระเบียบฉบับนี้ว่า (หนังสือพิมพ์รายวันไทยใหม่ ฉบับที่ 18 ปีที่ 9 อ้างถึงใน ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519 : 88)

1. กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) ประสงค์จะฝึกปรี้อเด็กไทยที่ ได้รับการสั่งสอนในวิชาการครัว การค้า ได้มีโอกาสเป็นพ่อค้า แม่ค้า อันเป็นอาชีพที่ตนเองได้ฝึกฝนมาแล้ว
2. เพื่อหาวิธีป้องกันการขาดอาหาร หากจะเกิดเหตุฉุกเฉิน หรือความจำเป็น ขึ้นภายหลัง
3. เพื่อปลูกฝัง ความนิยมให้คนไทยมีนิสัยถนัดให้เชิงการค้าแต่เยาว์วัย

มาตรการของรัฐบาลในเรื่องนี้ ก็เพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน เพราะในขณะนั้นมีคนจีนประกอบอาชีพค้าขายภายในสถานที่ราชการ และโรงเรียนค่อนข้างมาก ในระยะเวลาต่อมาการเคลื่อนไหวเพื่อขจัดพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนไม่ให้ค้าขายในสถานที่ราชการได้ขยายวงออกไปทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดด้วยเหตุที่ว่ากระทรวงอื่น ๆ ได้ออกคำสั่งการค้าขายของชาวต่างชาติภายในสถานที่ราชการในสังกัดของตนและได้ขอให้กระทรวงศึกษาธิการจัดหาคนไทยที่ได้รับการฝึกหัดทำอาหารมาค้าขายแทน จึงทำให้เกิดร้านอาหารของคนไทยในสถานที่ราชการ

แต่ในทางปฏิบัตินั้นยังคงมีพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนขายอาหารอยู่ เพราะพ่อค้าแม่ค้าไทยยังมีน้อย ได้รับการผ่อนผันโดยไม่เข้มงวดเรื่องนี้จนกว่าจะถึงเวลาอันควร ขณะเดียวกันพ่อค้าชาวจีนก็มีวิธีหลบเลี่ยงข้อบังคับนี้ เช่น ให้ภรรยาของคนที่เป็นคนไทยของมาขายแทน หรือไม่ก็จ้างคนไทยเอาสินค้าไปขายแทน ในเวลาต่อมาถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะทราบถึงวิธีการหลบเลี่ยงเช่นนี้ก็ไม่ได้แถลงว่าไม่ขัดข้อง ด้วยตามวัตถุประสงค์ของกระทรวงมีอยู่ข้อหนึ่งที่ต้องการให้คนไทยรู้จักค้าขาย ฉะนั้นการที่ภรรยาชาวต่างชาติที่เป็นคนไทย หรือ คนงานไทยที่ถูกจ้างก็ถือว่าได้รู้จักวิธีการค้าขายแล้ว การพัฒนาอาชีพการค้าให้กับคนไทยเพียงแค่นี้ต้องการให้คนไทยทำการค้าเป็นเท่านั้น ไม่ได้ต้องการได้รับประโยชน์จากผลกำไรที่เกิดจากการค้า ซึ่งดูแล้วจะไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่รัฐบาลแถลงไว้ในตอนแรก นอกจากนี้ยังขัดกับแถลงการณ์ฉบับแรกของกระทรวงศึกษาธิการที่ออกคำสั่งครั้งแรก (ผาณิต รวมศิลป์, 2521: 151-152)

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทยประกาศเลิกการขายแร่ ซึ่งเป็นอาชีพพื้นฐานอาชีพหนึ่งของคนจีนที่ช่วยสร้างฐานะให้กับคนจีนมาแล้วในอดีต

1.13 พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2482 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1484-1486)

ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ ทำให้เกิดสำนักงานบัญชีกลางขึ้นให้ผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ตามที่กำหนด ให้เริ่มทำการบัญชีการค้า ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2483 เป็นต้นไป โดยครอบคลุมถึงธุรกิจ ดังนี้

1. การประกอบธุรกิจการซึ่งต้องเสียภาษีการค้าตามประมวลรัษฎากร ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด และร้านค้าที่มีค่ารายปี ตั้งแต่ปีละ 360 บาทขึ้นไป
2. การซื้อขายที่ดิน
3. โรงแรม
4. การเป็นนายหน้า หรือตัวแทนการค้าต่าง ๆ
5. การรับขนโดยเรือกล หรือ รถยนต์ประจำทาง
6. การรับขนโดยรถไฟ หรือรถกลาง
7. การรับขนทางทะเล
8. การรับขนทางอากาศ
9. การขายทอดตลาด
10. การแลกเปลี่ยนเงินตรา การให้กู้ยืมเงิน การธนาคาร การเครดิตฟองซิเอร์ หรือ การโพงก๊ว
11. การประกันภัย
12. การรับจ้างทำของประเภทซึ่งรัฐมนตรีจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ซึ่งบัญชีที่ต้องทำ ได้แก่

1. บัญชีสินทรัพย์ รวมทั้งสินค้า ซึ่งอยู่ในความครอบครอง ต้องทำอย่างน้อยปีละครั้ง
2. บัญชีเงินสด
3. บัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้
4. บัญชีรายวันซื้อและขาย ซึ่งจะลงแต่ยอดเงินประจำวันก็ได้
5. บัญชีแยกประเภทรายได้ และรายจ่าย

ซึ่งอาชีพที่ถูกกำหนดให้ทำบัญชีการค้า นั้น ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่ชาวต่างชาติประกอบกิจการอยู่ พระราชบัญญัติมีผลบังคับใช้โดยตรงต่อชาวต่างชาติ เพื่อรัฐบาลจะได้ควบคุมการค้าของชาวต่างชาติได้โดยตรง แต่ในทางปฏิบัติกฎหมายฉบับนี้ ไม่ได้ทำให้ธุรกิจเหล่านั้นให้ปฏิบัติ

ตามมากนัก ร้านค้าส่วนใหญ่ก็ไม่ยอมทำบัญชีอย่างถูกต้อง และทางการก็ไม่ได้จัดการกับปัญหานี้ อย่างจริงจัง ยิ่งกว่านี้ยังได้ประกาศผ่อนผันให้กับร้านค้าที่ไม่ได้มีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการเสียภาษี

ผลตอบรับที่ได้จากมาตรการนี้ ไม่ได้ส่งผลดีให้กับประเทศชาติมากมาย นอกจากนั้นผลเสียในระยะยาวจากการที่กฎหมายไม่มีผลบังคับใช้อย่างจริงจัง คือ เจ้าของธุรกิจต่างๆ เหล่านั้นได้ ผลักภาระค่าใช้จ่ายที่ติดลบไปให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐไปให้ประชาชนคนไทย ผ่านทางการบวกไปในราคาสินค้าที่ขายให้กับคนไทย

1.14 พระราชกำหนด กำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว พ.ศ. 2484 (ราชกิจจานุเบกษา 58, 2484 : 662)

มีสาระสำคัญเพื่อห้ามไม่ให้ชาวต่างชาติ หรือบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย เข้าไปพักอาศัย หรือมีถิ่นที่อยู่ในเขตที่กำหนดให้เป็นเขตหวงห้าม อันได้แก่

1. เขตจังหวัดลพบุรี ปราชินบุรี เขตกิ่งอำเภอστόหีบ จังหวัดชลบุรี
2. เขตอำเภอเมืองอุบล เขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เขตอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
3. เขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และเขตจังหวัดกาญจนบุรีทั้งหมด
4. เขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ และอุดรดิษฐ์

ซึ่งมีกำหนดให้ต้องย้ายออกจาก พื้นที่ดังกล่าวภายใน 30-90 วัน และให้คนไทยเข้าไป ทำการค้าขายแทนที่ชาวต่างชาติที่เคยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว มาตรการนี้กระทบถึงธุรกิจที่ชาวต่างชาติ ควบคุมอยู่หลายประเภท เช่น โรงสี โรงเลื่อย การค้า เป็นต้น

2. นโยบายนิยมนทางเศรษฐกิจโดยการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทย

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีจุดมุ่งหมายที่แน่วแน่ในการสร้างให้คนไทยเข้าไป อยู่ในระบบเศรษฐกิจของไทยให้ได้ โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดแนวทาง ให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ กับประชาชนคนไทย โดยประชาชนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่รัฐบาลแนะนำ และคอยรับ ความช่วยเหลือจากรัฐบาล ในที่นี้จะแบ่งการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทย ออกเป็น ด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านพาณิชย์และการประกอบอาชีพ

2.1.1 พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ. 2484 (ราชกิจจานุเบกษา 63, 2484 : 1152)

ด้วยเหตุที่รัฐบาลเกรงว่าถ้าฟังต่างดาวที่เป็นอยู่ จะทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศชาติและความเจริญทางเศรษฐกิจจะต้องชงกันอย่างแน่นอน กระทรวงเศรษฐกิจจึงเสนอให้คณะรัฐมนตรีออกกฎหมายให้คนไทยทุกคนต้องทำงาน (รายงานการประชุม คณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2482 อ้างถึงใน ฎวดล ทรงประเสริฐ, 2519: 91) ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพฉบับนี้ เคยกำหนดอาชีพและวิชาชีพบางประเภท สำหรับเป็นอาชีพหรือวิชาชีพเฉพาะของคนไทย โดยมีให้ชาวต่างดาวประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้น ๆ ได้

2.1.2 พระราชกฤษฎีกา กำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ. 2485 (ราชกิจจานุเบก 59, 2485 : 1221)

ได้มีการกำหนดอาชีพและวิชาชีพตามที่ได้ระบุไว้ เป็นอาชีพและวิชาชีพสำหรับคนไทยซึ่งมีทั้งหมด 27 ชนิด คือ

1. การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป
2. การรับจ้างขายพระพุทธรูป
3. การตัดฟัน
4. การรับจ้างขายฟัน เว้นแต่ขายย่อยในบ้านเช่า
5. การเผาถ่าน
6. การรับจ้างขายถ่าน เว้นแต่ขายย่อยในบ้านเช่า
7. การทำชัน
8. การรับจ้างขายชัน เว้นแต่ขายย่อยในบ้านเช่า
9. การทำน้ำมันยาง
10. การรับจ้างขายน้ำมันยาง เว้นแต่ขายย่อยในบ้านเช่า
11. การทำได้
12. การรับจ้างขายได้ เว้นแต่ขายย่อยในบ้านเช่า
13. การทำอิฐหรือการรับจ้างขายอิฐ
14. การทำหมวกสตรี
15. การตัด การเย็บเสื้อผ้าสตรี
16. การย้อมมะเกลือ
17. การทำสิ่งจักสานเฉพาะสำหรับเป็นเครื่องใช้ในบ้านหรือโรงเรียน เว้นแต่เสื่อ
18. การทำเครื่องเงิน
19. การทำเครื่องถม

20. การแกะสลักลวดลายไทย
21. การเรียงพิมพ์อักษรไทย
22. การทำดอกไม้เพลิง
23. การทำตุ๊กตา หรือของเล่นสำหรับเด็ก
24. การทำร่ม
25. การตัดผม
26. การเป็นนายความ
27. การตัดผม

ซึ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ อาชีพหรือวิชาชีพใดที่คนไทยทำได้บ้างก็ให้ออกเป็นกฎหมายห้ามมิให้ชาวต่างประเทศทำ เมื่อห้ามไม่ให้ชาวต่างประเทศทำ คนไทยก็จะทำอาชีพนั้นๆ เพราะไม่มีคนทำ โดยรัฐบาลมีจุดยืนในเรื่องชาตินิยมเป็นหลัก เพื่อให้อาชีพดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอาชีพของคนไทย โดยคนไทยและเพื่อคนไทย อันเป็นการโจมตีชาวต่างชาติที่ประกอบอาชีพเดิม นอกจากนี้รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะจำกัดอาชีพของชาวต่างชาติให้ลดลงเท่าที่จะทำได้ด้วยตัวอย่างเช่น รัฐบาลมีคำสั่งไปที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้มีคำสั่งไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในการพิจารณาเห็นสมควรจะสงวนอาชีพประเภทใด ให้รายงานมาที่กระทรวงมหาดไทยรับทราบ

ถึงแม้ว่าชาวต่างชาติจะถูกกีดกันไม่ให้ทำงานในอาชีพที่กล่าวมา 27 ชนิด แต่กฎหมายก็ไม่ได้ห้ามให้เป็นเจ้าของกิจการนั้น ๆ ดังนั้นจึงยังมีชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนเป็นเจ้าของธุรกิจต่าง ๆ อยู่ ในขณะที่เดียวกับคนไทยไม่กระตือรือร้นที่จะประกอบอาชีพเหล่านั้น และในช่วงที่รัฐบาลออกกฎหมายฉบับนี้ประเทศไทยอยู่ในช่วงเผชิญในภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 การที่จะมาให้คนไทยลงทุนในช่วงเวลานั้นอาจเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงมีชาวไทยเข้าไปประกอบอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนไทยค่อนข้างน้อย แต่รัฐบาลก็ไม่ได้เลิกล้มเพราะเห็นว่าเป็นนโยบายที่เป็นสิ่งที่ดีกับคนไทย และตรงกับความต้องการของผู้ที่ดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ในกรณีที่อาชีพนั้น ๆ ไม่ได้ประกาศให้เป็นอาชีพสงวนสำหรับคนไทย แต่รัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่าเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องต่อความมั่นคง ความปลอดภัยของประเทศชาติ รัฐบาลได้สั่งห้ามหน่วยราชการจ้างบริษัทเอกชนที่เป็นชาวต่างประเทศ ถึงแม้ว่านโยบายเรื่องนี้จะป็นสิ่งที่ดีในการผลักดันให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง ผ่านทางกลไกที่รัฐบาลสร้างขึ้นมาให้ พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ มากมาย แต่ในความเป็นจริงช่วงเวลานั้นไม่

เหมาะสมที่จะดำเนินตามนโยบายนี้ได้ ทั้งนี้เพราะประเทศกำลังเผชิญกับภาวะสงคราม ไม่มีเวลาในการพัฒนาตนเองให้เข้ามาสู่ภาคเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความพร้อมของคนไทยยังไม่มากพอ สำหรับการเข้าไปแทนที่ชาวต่างชาติได้ในระบบเศรษฐกิจ

2.1.3 พระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ. 2484 (ราชกิจจานุเบกษา 58, 2484: 1222-1224)

ปัญหาในเรื่องการว่างงานเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาตั้งแต่รัฐบาลชุดที่แล้ว อันเนื่องมาจากเหตุที่คนไทยที่ได้รับการศึกษามีน้อยจึงทำให้คนเหล่านี้ไม่สามารถเข้าไปสู่ระบบราชการ เมื่อเทียบกับคนส่วนน้อยบางกลุ่มที่มีโอกาสมากกว่า ในขณะที่บริษัทหรือโรงงานในประเทศไทยกีดกอยู่ฝีมือของชาวต่างประเทศ ซึ่งต้องการแรงงานที่ถูกและมีประสิทธิภาพในการทำงานด้วย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้แรงงานคนจีนที่มีอยู่ค่อนข้างมาก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงหวังว่า “ไม่เห็นมีทางใดดีกว่าการออกกฎหมายบังคับให้คนไทยทุกคนซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ทำงานได้ต้องทำงาน “ (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2482 อ้างถึงใน ฎวตล ทรงประเสริฐ , 2519 : 92)

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัตินี้มาบังคับผู้ที่บรรลุนิติภาวะทุกคนต้องมีอาชีพหรือรายได้อยู่เป็นปกติ โดยอาชีพหรือรายได้นั้นต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือความสงบเรียบร้อยและความเจริญของประเทศชาติ นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังให้อำนาจแก่ผู้ที่ได้รับมอบหมายประจำจังหวัดให้อำนาจพิจารณาส่งตัวผู้ขึ้นให้ไปประกอบกิจการงานในแหล่งประกอบกิจการที่ทางรัฐบาลกำหนดขึ้นด้วย

ในพระราชบัญญัติได้ระบุให้ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 50 ปีบริบูรณ์ ซึ่งพ้นจากการศึกษา ไม่เป็นภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา มีร่างกายสมประกอบ จะต้องประกอบอาชีพ ผู้ใดไม่ประกอบอาชีพหรือมีรายได้จะต้องรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานของรัฐในท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาอยู่ หรือเป็นที่อยู่ภายในเวลาที่กำหนด และเพื่อขจัดบุคคลที่เกียจคร้านที่จะทำงาน รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมขอลาน พ.ศ. 2484 ห้ามมิให้ผู้ที่มีร่างกายสมประกอบยึดอาชีพขอลานเป็นอาชีพ

2.1.4 การส่งเสริมร้านค้าย่อยของคนไทย

รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ประชาชนสนใจประกอบอาชีพค้าขายโดยได้ยกตัวอย่างชาวจีนให้เป็นอุทาหรณ์ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามที่จะดำเนินกิจการค้าขายเช่นเดียวกับคนจีน รัฐบาลต้องการที่จะสร้างชาติไทยให้กับความเจริญทัดเทียมกับนานาประเทศทั้ง

ทางวัฒนธรรม ทางทหาร และทางเศรษฐกิจ ดังนั้นคนไทยจึงถูกกระตุ้นให้หันมาประกอบอาชีพค้าขายแทนที่ชาวต่างชาติที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยรัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เพื่อชักจูงให้คนไทยเข้ามาประกอบอาชีพที่สามารถสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับประเทศให้ได้ ไม่ว่าจะธุรกิจนั้นจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ตาม รัฐบาลได้พยายามกระตุ้นความรู้สึกของประชาชนให้เห็นความสำคัญของการค้าที่มีต่อตนเองและต่อประเทศชาติผ่านทางสุนทรพจน์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ซึ่งกล่าวว่า (สุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีแสดงทางวิทยุกระจายเสียง อ้างถึงใน เทียมจันทร์ อ้าแหวน, 2521: 190)

... เรากอบกู้ชาติไทยไว้ด้วยการค้า การทำมาหากินให้เกิดประโยชน์แก่คนไทยเราเอง เราต้องแข่งขันกับชาวต่างประเทศที่เข้ามาทำการค้าขายอยู่ในบ้านของเราเวลานี้ เราต้องสู้เขาให้ได้ช่วยกันทุกชุมชนของไทย มีคนไทยค้าขายและคนไทยเป็นคนซื้อ ไม่ใช่ชาวต่างชาติขาย ไทยซื้ออย่างเดียวเหมือนอย่างที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ขึ้นปล่อยไว้อย่างนี้ชาติเราจะต้องสูญพันธุ์อย่างไม่ต้องสงสัย แต่การจะสำเร็จได้ดังกล่าวนั้น ย่อมต้องอยู่ที่คนไทยจะช่วยคนไทยเราเอง สิ่งใดที่ไทยขายไทยทำ เราเป็นคนไทยต้องซื้อของไทยก่อนอื่นต้องนิยมของไทยต้องนึกว่าของไทยดีกว่าของต่างประเทศ ถ้าเราทำได้อย่างนี้ อิทธิพลในด้านทำมาหากิน และการค้าในปัจจุบันนี้ ก็จะบังเกิดแก่คนไทยเราทั่วไป ...

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามส่งเสริมให้ประชาชนสนใจประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม ให้เจริญก้าวหน้า โดยใช้วิธีการตั้งค่าย่ออาชีพทั้ง 3 อาชีพออกมาเป็นคำศัพท์ว่า “ ก. อุ พา กรรม ” เพื่อใช้เป็นคำศัพท์ที่กระตุ้นให้คนไทยสนใจประกอบอาชีพทั้ง 3 อย่าง ถึงขนาดมีการยกย่องผู้ที่ประกอบอาชีพว่าเป็นบุคคลผู้ประกอบอาชีพช่วยชาติ ซึ่งบุคคลนั้นมีสิทธิ์ที่จะแต่งกายด้วยเครื่องแบบซึ่งรัฐบาลออกกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ ตามฐานะความสามารถของบุคคลในสาขานั้นๆ (ยงยุทธ นฤมิตรเสขการ, 519: 11-12) รัฐบาลได้กระตุ้นให้ประชาชนเห็นว่า การมีความสามารถในการประกอบอาชีพด้วยความมานะอดทน จะทำให้อาชีพที่ตนเองทำอยู่เกิดความเจริญก้าวหน้ากับประเทศในอนาคตด้วย

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2483 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบกับความยากจน และมีมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น โดยการตั้งหน่วยงาน ชื่อ กรมประชาสงเคราะห์ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ ดังนี้

1. ช่วยเหลือในด้านอาชีพ ได้แก่ การช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนยากจนให้มีโอกาสสร้างตัว ยกฐานะความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น โดยการช่วยเหลือให้ที่อยู่อาศัยประกอบอาชีพ สร้างตัวในนิคมสร้างตนเอง ดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ เช่น การฝึกอาชีพ การจัดหางาน เป็นต้น
2. ช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ การช่วยเหลือในด้านคำแนะนำแบบแปลนและการก่อสร้างที่อยู่อาศัย
3. ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ได้แก่ จิตใจ และการช่วยเหลือแนะนำในเรื่องสุขภาพอนามัย การกินอยู่และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (กระทรวงมหาดไทย , 2508 : 204 – 256)

นอกจากนี้ยังได้โฆษณาส่งเสริมให้คนไทยสนใจอาชีพค้าขายที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้เข้าไปทำโดยได้กีดกันชาวจีนออกไป เพื่อคนไทยจะได้ทำมาหากินสะดวกปราศจากคู่แข่ง โดยกระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งถึงคณะกรรมการจังหวัดให้ดำเนินการตั้งร้านค้าย่อยของคนไทยขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่าง ๆ โดยที่รัฐบาลจะทำการหาสินค้าที่จำเป็นต่าง ๆ ทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคที่รัฐบาลโดยบริษัทจังหวัดเป็นผู้จัดหาส่งไปให้กับตัวแทนของบริษัทและส่งให้ร้านค้าย่อยอีกที่ รัฐบาลได้กำหนดหลักการให้คณะกรรมการจังหวัดและบริษัทจังหวัดปฏิบัติตามดังนี้

- (1) แนะนำชักชวนให้คนไทยรวมทุนกันจัดตั้งภายในหมู่บ้าน หรือตำบลก่อน และให้ช่วยเหลือในการติดต่อหาสินค้าให้ขาย และให้เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าผูกขาดของรัฐบาล
- (2) ถ้าในพื้นที่ใดไม่มีทุนในการจัดตั้ง ก็ให้ปรึกษากับบริษัทจังหวัดในการรวมทุนร่วมกันจัดตั้งสาขาขึ้นเป็นการริเริ่มในอำเภอหรือตำบลที่สำคัญ ซึ่งสำนักงานกลางบริษัทจังหวัดจะเป็นผู้พิจารณาให้ความช่วยเหลือ 2 วิธี คือ

- เข้าร่วมทุนกับราษฎรจัดตั้งร้านค้าขึ้นในรูปของบริษัทจำกัด
- บริษัทจังหวัดเป็นผู้เปิดร้านสาขาของบริษัทจังหวัดเอง

เมื่อกิจการของร้านเข้าที่แล้วก็ให้ขายหุ้นให้เอกชนรับไปทำต่อ

- (3) ร้านค้าของคนไทยที่ตั้งขึ้นภายใต้ข้อ 2 จะถือว่าเป็นเสมือนสาขาของบริษัทจังหวัด สำนักงานกลางของบริษัทจังหวัดจะให้สินค้าผูกขาดชนิดต่างๆ กับร้านค้าเพื่อไปจำหน่าย ช่วยให้ร้านค้าเหล่านี้มีรายได้พอเลี้ยงตัว แต่การขายสินค้าผูกขาดต่างๆ นั้นร้านค้าจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ และการควบคุมของบริษัทจังหวัด ในส่วนสินค้าต่างๆ ไป ร้านค้าใดประสงค์จะจำหน่ายให้ติดต่อกับบริษัทจังหวัด เพื่อให้ช่วยในการซื้อขาย

- (4) ในกรณีที่มีข้าราชการเป็นหุ้นส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตของวินัยพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน คือ

- ต้องไม่อาศัยอำนาจหน้าที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อหาประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

- ต้องไม่ใช้เวลาในราชการไปในการดำเนินกิจการการค้าของตน ถ้าข้าราชการคนใดเป็นตัวกระทำการในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใด ๆ ซึ่งทางการไม่ได้สั่ง ข้าราชการผู้นั้นต้องรายงานขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาเสียก่อน และก็ขึ้นอยู่กับพิจารณาของผู้บังคับบัญชาในการให้การอนุญาต (ศรีกรุง วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์ , 2521: 173 – 174)

ในส่วนของข้าราชการที่เกษียณแล้ว รัฐบาลก็ได้ออกนโยบายชักชวนข้าราชการบำนาญทั่วประเทศให้ทำการค้าโดยใช้ทุนที่ได้รับจากเบี้ยบำนาญมาเป็นทุนในการดำเนินกิจการ รัฐบาลเข้าช่วยเหลือในการส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจกับคนไทยในทุกกระดับชั้น สำหรับกิจการที่มีคนไทยที่มีสัญชาติไทยเป็นเจ้าของและถือหุ้นทั้งหมด เช่น บริษัทสากลการค้า จำกัด บริษัทอุตสาหกรรมนม จำกัด รัฐบาลหวังที่จะให้บริษัทเหล่านี้ช่วยส่งเสริมอาชีพค้าขายให้กับคนไทย จึงให้ความช่วยเหลือบริษัทเหล่านี้เช่นเดียวกับร้านค้าย่อยด้วยการซื้อหุ้นในบริษัทต่าง ๆ โดยมีข้าหลวงประจำจังหวัดนั้น ๆ เป็นผู้ถือหุ้นแทน ปราบกฏว่าข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ ส่งไปดำรงตำแหน่งผู้จัดการ หรือกรรมการของบริษัทเพื่อเข้าไปบริหารกิจการของบริษัทให้เกิดการพัฒนา

ในเวลาต่อมาได้มีการแก้ไขระเบียบเกี่ยวกับการประกอบกิจการของข้าราชการ โดยมีการเปิดเสรีมากขึ้น แต่ยังคงต้องขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชา ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของข้าราชการ ซึ่งเป็นการป้องกันมิให้ใช้อิทธิพลและตำแหน่งของตนเองในการดำเนินกิจการ บริษัทเหล่านี้แม้ได้ชื่อว่าเป็นบริษัทเอกชนแต่ก็ยังคงเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการควบคุมกลไกทั้งหมด เพราะยังคงต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ตามนโยบายของรัฐบาล

รัฐบาลได้ส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปดำเนินกิจการค้าขายจำพวกเครื่องอุปโภคบริโภค และสินค้าที่ผลิตในประเทศ เพราะรัฐบาลมีอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาดเป็นพื้นฐานที่จะวางแนวทางและลงมือดำเนินการได้สะดวกกว่า ในส่วนของสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ รัฐบาลได้มีคำสั่งให้กรมการค้าต่างประเทศวางระเบียบช่วยเหลือคนไทย ซึ่งดำเนินการติดต่อกับการค้ากับต่างประเทศ เช่น การสั่งซื้อสินค้า การส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ การขึ้นลงของราคาสินค้า (ศรีกรุง วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2486 อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์ , 2521: 177) เพื่อสนับสนุนกิจการของคนไทยให้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจ

ภายหลังจากที่รัฐบาลออกมาตรการส่งเสริมการค้าขายให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย รัฐบาลได้ประสบปัญหาการกีดกันชาวจีนออกไปจากระบบธุรกิจ ซึ่งไม่สามารถขจัดไปได้หมด นอกจากนี้รัฐบาลยังประสบกับปัญหาการหาสินค้าส่งไปให้กับร้านค้าย่อย หรือถึงแม้จะหาสินค้าได้แต่ราคาสินค้าต่าง ๆ นั้น มักมีราคาแพงสูงกว่าราคาสินค้าชาวจีน เพราะมีความชำนาญในการหาสินค้าผู้คนจีนไม่ได้ ปัญหาขยายวงมากขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศไทยอยู่ในภาวะขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค ประกอบกับพ่อค้ารายใหญ่ชาวจีนมักจะใช้ความสามารถของตนกักตุนสินค้าไว้เป็นจำนวนมากโดยที่รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการตอบโต้ได้ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จำเป็นต้องเร่งออกนโยบายสร้างร้านค้าของคนไทยเพิ่มมากขึ้น เพราะปัญหาการขาดแคลนสินค้า นอกจากจะทำให้ความเจริญของประเทศต้องสะดุดลงแล้ว ยังทำให้ความมีเสถียรภาพทางการเมือง และความชอบธรรมของรัฐบาลได้สั่นคลอนตามไปด้วย รัฐบาลยังคงใช้แนวความคิดเรื่องชาตินิยมเป็นเป้าหมายในการออกนโยบาย โดยได้พยายามกำจัดบทบาทของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีน ให้ลดลงในระบบเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลได้ประกาศนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในภาวะสงคราม คือ กำหนดให้ร้านค้าของคนไทยเท่านั้นที่สามารถจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภค ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพ ทั้งนี้เพราะสินค้าเหล่านั้นเป็นสินค้าที่มีผลต่อประชาชนคนไทยโดยตรง ซึ่งต่อเนื่องไปถึงความมั่นคงของประเทศด้วย ซึ่งรัฐบาลใช้เหตุผลนี้ในการเข้าควบคุมกิจการการค้าประเภทนี้ พร้อม ๆ กันนั้นรัฐบาลได้ส่งเสริมให้คนไทยค้าขายสินค้าประเภทอื่นด้วย

นโยบายที่รัฐบาลออกใช้ในการส่งเสริมการค้าของคนไทยนั้น รัฐบาลได้ตั้งกรมการค้าภายในขึ้นในปี พ.ศ. 2485 โดยมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ การเพิ่มร้านค้าคนไทยให้มีมากขึ้นจากเดิม และมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือร้านค้าของคนไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ช่วยหาสินค้าจากแหล่งผลิตให้กับร้านค้าคนไทย การรับจดทะเบียนร้านค้าเป็นร้านในสงเคราะห์ และการช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพให้กับร้านค้าคนไทย

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะออกมาตรการต่าง ๆ มาช่วยคนไทยมากมาย แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จมากนักเพราะพ่อค้าคนไทยที่ไม่ได้ตั้งใจทำการค้าอย่างจริงจัง เข้ามาชั่วคราวในการหาประโยชน์จากการช่วยเหลือของภาครัฐแล้วนำไปขายต่อให้พ่อค้าแม่ค้าชาวต่างชาติอีกต่อหนึ่ง หรือไม่ก็ให้ชาวต่างชาติใช้ชื่อของตนในการกระทำการต่าง ๆ ทางธุรกิจ ประกอบกับรัฐบาลไม่สามารถขจัดบทบาทของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนออกไปได้ตั้งแต่แรก และสภาวะสงครามก็ไม่เอื้ออำนวยให้ดำเนินนโยบายนี้ได้ราบรื่น

2.2 ด้านอุตสาหกรรม

ก่อนหน้ารัฐบาลชุดนี้ รัฐบาลคณะราษฎรได้เล็งเห็นความจำเป็นของการพัฒนาอุตสาหกรรมว่ามีความสำคัญต่อการสร้างชาติตามที่คณะราษฎรได้เสนอไว้กับคนไทยว่าจะพัฒนารัฐนำทางเศรษฐกิจของประเทศและเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รัฐบาลได้มีการตั้งโรงงานตัวอย่างขึ้นหลายแห่งเพื่อกระตุ้นให้คนไทยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของอุตสาหกรรม เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานกระดาษ โรงงานน้ำตาลทรายทรายขาว เป็นต้น แต่โรงงานอุตสาหกรรมที่รัฐบาลจัดขึ้นมานั้นเป็นเพียงธุรกิจที่รัฐบาลตั้งขึ้นมาเพียงเพื่อสนองต่อนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น จึงไม่ได้ดำเนินการตามหลักสูตรอุตสาหกรรมแท้จริง ประกอบกับขาดความชำนาญการในการบริหารงาน ทำให้ประสบกับภาวะขาดทุน นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องเผชิญกับปัญหาการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับคนไทยในขณะนั้น ทำให้รัฐบาลไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้ตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ในขณะที่บริษัทเอกชนที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมในขณะนั้น ก็ต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การแข่งขันกับสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศที่มีคุณภาพที่มากกว่า ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบเพื่อที่จะป้อนให้กับโรงงาน นอกจากนี้ยังต้องประสบกับภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรงซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเงินเพียงพอที่จะใช้จ่ายซื้อสินค้าที่ผลิตจากอุตสาหกรรมภายในประเทศได้อย่างเต็มที่ ทำให้กิจการอุตสาหกรรมไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจไปในจุดที่ควรจะเป็นได้ การพัฒนาทางเศรษฐกิจจึงมีการพัฒนาอย่างช้า ๆ ไม่สามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในอนาคตได้อย่างเต็มที่

เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยึดหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรีบเร่งควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพ และความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเอง ยิ่งในช่วงเวลานั้นอยู่ในภาวะก่อนจะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ไกลจากจุดที่เกิดสงคราม แต่ในทางเศรษฐกิจนั้นย่อมได้รับความกระทบกระเทือนกับประเทศไทยแน่นอน เช่น การขาดแคลนสินค้าเพื่อที่จะนำมาแปรรูปในโรงงานอุตสาหกรรมการขาดแคลนเครื่องมือ ซึ่งเป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในทุกระดับ ทำให้รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการที่จะผลิตวัตถุดิบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ให้มีมากเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ตลอดจนมีนโยบายที่จะสร้างและสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศให้มีความเป็นปึกแผ่น

นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมนั้น อาจกล่าวได้ว่า รัฐไม่พึงประสงค์จะประกอบอุตสาหกรรมเองแม้แต่อุตสาหกรรมของรัฐที่มีอยู่เดิม ถ้าเอกชนจะขอรับเอาไปดำเนินการ

ให้เป็นผลดี รัฐบาลก็จะหาทางเปลี่ยนการถือครองให้กับเอกชน ฉะนั้นตามนโยบายนี้การขยายตัวในทางอุตสาหกรรมของประเทศจึงอยู่ในมือของเอกชน รัฐบาลจะให้การส่งเสริมและความช่วยเหลือตามหน้าที่

เมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม รัฐบาลได้พบว่า อุตสาหกรรมการผลิตในประเทศขณะนั้นส่วนใหญ่แล้วอยู่ภายใต้การดำเนินการของชาวต่างประเทศ รัฐบาลจึงไม่สามารถปล่อยให้เหตุการณ์ เช่นนี้ ดำเนินต่อไปได้ ทำให้เกิดนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังที่หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวว่า “ถ้าเราไม่อบรมลัทธิฐาติให้ทันอุตสาหกรรมของไทยก็จะตายเปล่า ความก้าวหน้าของไทยจะมีไม่ได้เลย “ (หลวงวิจิตรวาทการ , 2482 : 19) รัฐบาลมีความคิดที่จะริเริ่มโครงการทางด้านอุตสาหกรรมของชาติให้เป็นปึกแผ่น โดยรัฐบาลมีหลักการสำคัญเกี่ยวกับ การพัฒนาอุตสาหกรรมที่จะกำหนดขึ้นมาว่า จะต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ และจะต้องช่วยสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนา นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมยังถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งในชาตินิยมทางเศรษฐกิจในนโยบายทางเศรษฐกิจในนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจอีกด้วย

นโยบายการส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐบาลในระยะแรกเริ่มนั้น รัฐบาลทำโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของในกิจการอุตสาหกรรมทั้งในของหุ้นส่วนกับเอกชน และดำเนินการในรูปของรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลได้มีการชักชวนให้ประชาชน หรือบริษัทต่าง ๆ ให้ตั้งโรงงาน อุตสาหกรรม โดยรัฐบาลยินดีจะเข้าไปถึงถือหุ้นร่วมกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ คนไทยตั้งขึ้น ถ้าหากอุตสาหกรรมใด ทางเอกชนไม่อาจตั้งขึ้นมาได้ รัฐบาลก็ยินดีที่จะตั้งขึ้นมาเอง เพื่อส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมต่าง ๆ ขึ้นในประเทศ อุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ มักอยู่ภายใต้การควบคุม และการดำเนินกิจการโดยรัฐบาล เพราะรัฐบาลต้องการรวบรวมเอาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมารวมอยู่ที่ตนเอง รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มอบหมายให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังพิจารณาว่าอุตสาหกรรมใด ที่รัฐบาลประกอบอยู่ในเวลานั้น จะตั้งเป็นบริษัทได้โดยให้เอกชนและรัฐบาลร่วมมือกัน โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 51 ของอุตสาหกรรมที่จะเป็นรูปบริษัทแต่ละแห่งแล้วให้รัฐมนตรีว่าการคลังดำเนินการจัดตั้งขึ้นเป็นบริษัท หลังการนั้นจึงจะขายหุ้นที่เหลือร้อยละ 49 ให้เอกชน เพื่อรัฐบาลจะได้นำเงินที่ได้จากการขายหุ้นไปใช้ลงทุนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจต่อไป นอกจากนี้รัฐบาลยังได้กำหนดนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยให้กระทรวงเศรษฐกิจทำหน้าที่พัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับเรื่อง ดังนี้

1. การจัดหาเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นในการครองชีพให้เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน
2. การดำเนินการควบคุมเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพและหาทางป้องกันแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนซึ่งอาจจะมีขึ้นเนื่องจากเครื่องอุปโภคและบริโภคขาดแคลน
3. การส่งเสริมอบรมคนไทยให้เกิดความรู้ ความชำนาญ ในการอุตสาหกรรมเหมืองแร่
4. การสำรวจในทางธรณีวิทยาเพื่อค้นหาโภคทรัพย์ใต้ดินสำหรับการอุตสาหกรรม
5. การบำรุงอุตสาหกรรมในครอบครัว และส่งเสริมอุตสาหกรรมหรือจัดสร้างโรงงานบางอย่างที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของประชาชน เพื่อทำวัตถุดิบภายในให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป โดยจะจัดตั้งองค์การสำหรับดำเนินการ (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์ , 2521: 346)

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นโดยมีหน้าที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยมีจุดมุ่งหมายให้กิจการอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ สามารถทำผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบต่าง ๆ ที่ผลิตในประเทศ ขึ้นมาใช้เป็นสินค้า เครื่องอุปโภค บริโภคในการดำรงชีพของคนไทย เพราะในช่วงระยะเวลานั้นสถานการณ์ภายนอกประเทศอยู่ในภาวะตึงเครียดจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับแนวความคิดเรื่องชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าขึ้นในประเทศเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อคนไทยได้ และเพื่อให้สอดคล้อง กับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในการส่งเสริมให้มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าโดยคนไทย ตามหลักที่ว่า ไทยทำไทยใช้ รัฐบาลมีวิธีการในการส่งเสริมทางเศรษฐกิจของคนไทยโดยวิธีต่าง ๆ คือ

2.2.1 พระราชบัญญัติจัดการเงินกู้ ภายในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 25481 : 1195)

รัฐบาลได้อนุมัติให้ใช้เงินคงคลังเป็นทุนในอุตสาหกรรม โดยให้เอกชนเป็นผู้ไปลงทุนในภาคอุตสาหกรรม โดยจำกัดการขอเงินกู้นี้ไว้สำหรับคนไทยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากว่า รัฐบาลมีความหวาดเกรงว่า นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยไม่เลือกหน้านั้น อาจทำให้อุตสาหกรรมที่สำคัญบางอย่างตกไปอยู่ภายใต้การดำเนินงานของชาวต่างชาติ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยึดหลักในเรื่องชาตินิยมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ดังนั้นรัฐบาลจึงดำเนินการส่งเสริมให้คนไทยมีส่วนร่วมในกิจการอุตสาหกรรม โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยในด้านความพร้อมของคนไทยว่า มีอยู่ในระดับใด

ด้วยเหตุนี้เองการส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางด้านนี้โดยใช้วิธีการกีดกันชาวต่างชาติออกไป พร้อม ๆ กับการใช้มาตรการทางการเมืองอื่น ๆ บังคับให้ชาวต่างประเทศต้องเลิกกิจการของเดิมออกไป ทำให้คนไทยและรัฐบาลต้องดำเนินการเอง ผลที่ตามมาคือการไม่ประสบความสำเร็จในการใช้มาตรการนี้

รัฐบาลได้ออกนโยบายเปิดโอกาสให้เอกชนจัดตั้งบริษัทการค้าขึ้น โดยรัฐบาลจะช่วยเหลือในการถือหุ้นร่วมในกิจการนั้น ๆ ดังนี้

1. กิจการใดที่เอกชนมีอาจที่จะรวบรวมทุนกันตั้งบริษัทขึ้นโดยลำพังเพื่อที่จะประกอบกิจการอันต้องมีการลงทุนมาก รัฐบาลจะเข้าถือหุ้นส่วนมากในบริษัทนั้น
2. กิจการบางอย่างอันเป็นกิจการที่ผูกขาด หรือ กิจการบางประเภทที่รัฐบาลเห็นว่าอาจจะให้เอกชนเข้าร่วมมือด้วยได้ในอนาคต รัฐบาลก็จะริเริ่มตั้งบริษัทจำกัดเช่นนั้นขึ้นโดยรัฐบาลถือหุ้นข้างมากไว้
3. บริษัทที่ประกอบกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือความเป็นอยู่แก่ราษฎร ซึ่งรัฐบาลต้องการให้กิจการเป็นปีกแผ่นมั่นคง

สำหรับเงินลงทุนนั้น บริษัทที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์หรือเกี่ยวกับการผูกขาด รัฐบาลก็จะใช้เงินจากงบประมาณแผ่นดิน ถ้างบประมาณไม่เพียงพอ ก็ให้กระทรวงกรมต่างๆ ทำสัญญาเงินกู้ตามพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่ออุตสาหกรรม พ.ศ. 2481 แล้วให้กระทรวงทบวงกรมนั้น ๆ นำเอาเงินก้อนนี้ไปซื้อหุ้นอีกต่อหนึ่ง (ผาณิต รวมศิลป์, 2521 : 150)

2.2.2 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2482 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 25482 : 1819)

เป็นพระราชบัญญัติที่บังคับใช้กับโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ในการควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมให้ดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ โดยให้การประกันความปลอดภัย สวัสดิการและสุขภาพพลานามัยของคนไทยเป็นหลัก พระราชบัญญัตินี้เป็นการบีบบังคับให้โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ต้องจ้างแรงงานคนไทยอย่างน้อย 15% ของแรงงานที่จ้างทั้งหมด มีผู้กล่าวถึงสภาพการว่าจ้างแรงงานภายหลังจากที่นโยบายที่ถูกระบุไว้ “โรงงานทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นราชการหรือเอกชน ภายใต้กฎหมายฉบับใหม่ได้จ้างแต่ชาวสยามเท่านั้น กรรมการเก่าที่เป็นคนต่างด้าวต้องถูกขับไล่ออกจากโรงงาน” (Lardon, 1941: 242) รัฐบาลต้องการทำให้ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีนได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก เพราะยึดอาชีพรับจ้างเป็นแรงงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างมาก แต่ในความเป็นจริงเจ้าของกิจการไม่

สามารถหาคนไทยเข้ามา ทำงานได้ตามที่รัฐบาลตั้งเป้าหมายไว้ ประกอบกับรัฐบาลก็ไม่มีกำลังเพียงพอในการควบคุมให้โรงงานเหล่านี้ปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างทั่วถึง

รัฐบาลได้ใช้วิธีการในเชิงจิตวิทยาทำการชักชวนให้คนไทยคล้อยตามกับการสร้างนิสัย การทำงานหนักเอาเบาสู้กับคนไทย โดยรัฐบาลพยายามกระตุ้นให้เห็นว่า การใช้แรงงานของคนในภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ประเทศชาติรุ่งเรือง แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จตามนโยบายที่จะให้คนไทยเข้ามา มีบทบาทในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในภาพรวม

2.3 ด้านเกษตรกรรม

การเกษตรกับสังคมไทยเป็นสิ่งที่ควบคู่กันมายาวนานแล้ว ด้วยเหตุที่ว่า ประเทศไทยเราเป็นประเทศเกษตรกรรม ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศ และภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบการเกษตร รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เรื่องนี้ ในการออกนโยบายที่จะสร้างชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง ผ่านการดำเนินการทางการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมและการพัฒนา รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ความสำคัญกับการเกษตรในฐานะที่เป็นวัตถุดิบซึ่งสามารถป้อนให้กับโรงงาน และใช้ในการยั้งชีพ บริโภคของประชาชนตามแนวความคิดในเรื่องการบำรุงทางเศรษฐกิจให้กับคนไทย นอกจากนี้การเกษตรยังเป็นพื้นฐานในการสร้างความเจริญเติบโตให้กับสาขาทางด้านเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ประกอบกับที่รัฐบาลได้ลงนโยบายไว้โดยการตั้งความมุ่งหมายส่วนสำคัญในเรื่องชาตินโยบายทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นการสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่นั้นจะมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจทางการเกษตรในระยะเริ่มต้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจในด้านเกษตรกรรมนั้น รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยพยายามใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เป็นประโยชน์ ต้องการให้ประชาชนที่ไม่อาชีพได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินตามสิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายในด้านนี้ไว้ดังนี้

2.3.1 การออกแบบพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2481 (ราชกิจจานุเบกษา 56, 2482 : 1113)

เป็นการให้ความช่วยเหลือกับคนไทยในเรื่องการจัดการกู้เงินในประเทศ มีจำนวนเงินถึง 25,000,000 บาทโดยรัฐบาลได้ออกพันธบัตรเงินกู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4.5 และมีกำหนดระยะเวลาไถ่ถอน 30 ปี ซึ่งเงินจำนวนนี้จะนำเอาไว้ใช้เป็นทุนในการดำเนินการพัฒนาเกษตรกรรม

ตามนโยบาย โดยนำมาให้ประชาชนกู้ยืมต่อหนึ่ง รัฐบาลพยายามดำเนินนโยบายในด้านต่าง ๆ อย่างเร่งด่วน เพราะในช่วงเวลานั้น ความตึงเครียดของภาวะสงครามย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างแน่นอน รัฐบาลมีความหวังว่าการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมจะเป็นตัวช่วยให้เกิดการส่งสมทรัพย์เกษตรกรรมชาติภายในประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลยังหวังว่า การพัฒนาเศรษฐกิจโดยการออกพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินฉบับนี้ จะทำให้ประชาชนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพที่อยู่ควบคู่คนไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ผลที่ตามมาจะทำให้เกิดชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนไทย ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

2.3.2 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้กระทรวงเกษตรธิการนำไปปฏิบัติ

รัฐบาลได้กำหนดมาตรการให้กระทรวงเกษตรธิการซึ่งเป็นกระทรวงที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับด้านเกษตรกรรมนำไปปฏิบัติไว้ดังนี้ คือ

- (1) จะบำรุงพืชผลพื้นเมืองตลอดถึงสัตว์ให้มีคุณภาพและปริมาณเป็นสินค้าสำคัญขึ้น โดยวิธี เช่น ปรามโรคร้ายต่าง ๆ ควบคุมและสงวนพันธุ์สัตว์ป่าและจัดวางด่านกักและตรวจสัตว์ที่ส่งไปขายต่างประเทศให้ดียิ่งขึ้น จัดการบำรุงหนองบึงให้เป็นที่เพาะ และสงวนพันธุ์ปลา และส่งเสริมการประมงทะเลด้วย
- (2) ด้านการชลประทานจะทำงานก่อสร้างสิ่งที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จ และจัดวางโครงการชลประทานต่อไป ในภาคใดยังไม่สามารถจัดวางโครงการใหญ่ได้ก็จะจัดวางโครงการย่อยตามลำดับความจำเป็น
- (3) จะปรับปรุงวิธีการบำรุง และรักษาป่าไม้ให้เป็นผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านคุณภาพ และปริมาณ
- (4) จะขยายการสหกรณ์ให้กว้าง และจัดตั้งสหกรณ์รูปอื่นสุดแต่ความจำเป็นก่อนหลัง (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ อ้างถึงใน ภาณิต รวบรวมศิลป์, 2521: 216)

ภายหลังจากที่ได้รับนโยบายที่ได้รับมอบหมายแล้ว กระทรวงเกษตรธิการได้ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยได้กำหนดกิจการที่กระทำเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว คือ

1. จะทำการปรามปรามโรคริ้นเดอร์เปสต์ในภาคกลาง ภาคเหนือ และ ภาคอีสาน ทำซีรัมและวัคซีนสำหรับป้องกันโรคริ้นเดอร์เปสต์ โรคบาร์โบน กับโรคแอนแทรกซ์ ตลอดจนวางระเบียบในเรื่องด่านกักสัตว์ และตรวจสัตว์ที่ส่งไปขาย ณ ต่างประเทศ
2. จะอบรมราษฎรให้เกิดความรู้ ความชำนาญ และความนิยมในการเกษตร อันเป็นทางส่งเสริมให้ได้ประกอบอาชีพเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น

3. จะจัดทำและบำรุงหนองบึงที่ได้สำรวจแล้วให้เป็นที่เพาะ และขยายพันธุ์ปลา และจะบำรุงส่งเสริมการประมงทางทะเล โดยเริ่มดำเนินการอบรมชาวประมงให้เกิดความรู้ความชำนาญ และความนิยมในการประมงทางทะเล

4. ส่งเสริมและอบรมคนไทยให้เกิดความรู้ ความชำนาญ และความนิยมในการอุตสาหกรรมเหมืองแร่

5. จะดำเนินการก่อสร้างทำการชลประทานที่ค้างอยู่ให้แล้วเสร็จ และจัดการโครงการชลประทานต่อไปตามกำลังทรัพย์ และความจำเป็น และประสานการขนส่งของประเทศ เพื่อสนับสนุนการเพาะปลูก และการค้าให้ได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

6. จะปรับปรุงวิธีการบำรุง และรักษาป่าไม้ในทางปริมาณ และคุณภาพตามหลักวิธีการป่าไม้

7. จะพยายามจัด ควบคุม และสงวนพันธุ์สัตว์

8. จะขยายสหกรณ์กู้ยืม และจัดตั้งสหกรณ์รูปอื่นๆ สุดแต่ความจำเป็นก่อนหลัง ตามกำลังทรัพย์และสมรรถภาพขององค์กรนั้นๆ (แผนนโยบายของรัฐบาลส่วนกระทรวงเกษตรธิการ รัฐมนตรีชุดต่าง ๆ อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521 : 207)

2.3.3 การออกพระราชบัญญัติทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. 2482 (ราชกิจจานุเบกษา 56 , 2482 : 1323 – 1327)

นอกเหนือจากการที่รัฐบาลพยายามส่งเสริมคนไทยให้ประกอบอาชีพตามที่รัฐบาลให้การสนับสนุนแล้วรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ชักชวนให้ประชาชนช่วยกันประหยัดด้วย รัฐบาลให้เหตุผลว่าการประหยัดเท่ากับเป็นการช่วยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น แล้วก็ส่งผลให้ประเทศมีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นตามไปด้วย รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ฉบับนี้บังคับให้ทุกครัวเรือนต้องทำการเพาะปลูก ทำสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป ไว้สำหรับใช้บริโภคเองในครัวเรือน เท่ากับว่าเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวและทำให้ครอบครัวเกิดความกินดีอยู่ดี ตามพระราชบัญญัตินี้มีข้อกำหนดให้หัวหน้าครอบครัวต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ตามชนิดที่กรรมการอำเภอแต่ละแห่งกำหนดขึ้น ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับโทษปรับไม่เกิน 12 บาท

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังคงต้องการดำเนินนโยบายนี้ เมื่อประเทศไทยเข้าไปอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายเกี่ยวกับการทำสวนครัวเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ถูกเปลี่ยนมาทำเพื่อเลี้ยงกองทัพ เพราะในสภาวะการณ์ขณะนั้น อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ประชาชนถูกเร่งรัดให้ปลูกพืชผักมากขึ้นเท่าที่จะทำได้ ถึงขนาดที่ว่ากระทรวงเศรษฐกิจได้ทำการจัดประเภทผักที่ควร

เร่งรัดปลูกเอาไว้มาก เช่น ผักกาดขาว พักทอง พักเขียว ผักกาดหัว และแนะนำให้เลี้ยงสุกร ไก่ เป็ด และปลาด้วย ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลได้มีหนังสือแจ้งไปยังคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัดให้ออกปฏิบัติการเร่งรัดให้ราษฎรทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ให้มากขึ้น ถึงขั้นที่ว่าไม่ใช่แต่เร่งรัดหรือแนะนำเท่านั้น หากแต่ให้ใช้วิธีบังคับให้ราษฎรต้องทำ (ศรีกรุง วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2486 อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521: 254)

2.3.4 การออกพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2485 (ราชกิจจานุเบกษา 59, 2485 : 753)

วัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้มีไว้เพื่อเป็นสิ่งรองรับนโยบายที่จะให้ประชาชนมีที่ดินเป็นของตนเองให้ได้ โดยมอบกรรมสิทธิ์ในการยึดครองที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้แก่ ประชาชนได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานซึ่งสวนใหญ่แล้วได้แก่พวกกรรมกรที่ไม่มียานทำ และผู้ที่ไม่มียากินเป็นของตนเอง กฎหมายฉบับนี้มีผลกระทบต่อการปกครองที่ดินอย่างเสรีของชาวต่างประเทศ ซึ่งตามข้อบัญญัติในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้ชาวต่างชาติไม่มีสิทธิ์ที่จะครอบครองหรือซื้อที่ดินในแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะซื้อไว้เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ

2.3.5 การช่วยเหลือในการจับจองที่ดิน

นโยบายการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทยทางการเกษตร ที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกวิธีการหนึ่ง คือ การจัดที่รกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของประเทศชาติให้ประชาชนเข้าไปทำผลประโยชน์โดยรัฐบาลเปิดโอกาสจัดให้มีการจับจองที่ดินขนาดเล็ก ขนาดกลาง โดยมีจุดประสงค์ให้ที่ดินที่มีอยู่ได้กระจายไปสู่คนสวนใหญ่ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในสวนพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ นั้น รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปทำประโยชน์โดยต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของรัฐบาล นอกจากนี้อาจกระทำโดยการเปิดสัมปทานให้ประชาชนได้เข้าไปร่วม นอกจากนี้รัฐบาลได้พยายามกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวในการออกไปจับจองที่ดินที่ว่างเปล่าให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมทั้งมีการอำนวยความสะดวกและให้การแนะนำพร้อมทั้งช่วยเหลือกับประชาชน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความตื่นตัวในเรื่องนี้มาก ถึงขนาดได้ชักชวนประชาชนด้วยตนเองผ่านทางหนังสือพิมพ์นิกร ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2487 มีใจความว่า

“นายกรัฐมนตรีมีความยินดียิ่งที่พี่น้องสกุลไทยช่วยจับจองที่ดินของเรา หวังว่าพี่น้องคนไทยคนใดที่ยังไม่มีที่ดินของตนเอง คงจะพยายามจับจองที่ดินทำมาหากินไว้ให้ลูกหลานของตน มิฉะนั้นจะไม่มีที่ดินว่างเปล่า คนที่ไม่รีบจับจองที่ดินไว้เวลานี้ อาจจะไม่มีที่ดินชั่วสกุลวงศ์” (นิกร อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521 : 220)

ภายหลังจากที่รัฐบาลใช้มาตรการช่วยเหลือในการช่วยให้ประชาชนจับจองที่ดิน โดยใช้วิธีทั้งเปิดโอกาส และพยายามอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้คนไทยให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้รัฐบาลมีความหวังว่าการที่ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อเข้าไปสู่การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมแล้ว จะทำให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาเป็นสินค้าทางการเกษตรแล้ว ยังสามารถนำไปใช้บริโภคในครัวเรือนของตนเองได้ด้วย รัฐบาลมีความคิดว่าที่ดินที่ว่างเปล่านั้นถ้านำมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการให้ประชาชนเข้าไปจับจอง ก็จะทำให้เกิดผลประโยชน์กับประเทศชาติ ซึ่งวิธีการในเรื่องนี้ของรัฐบาลค่อนข้างประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถดูได้จากสถิติ เช่น สถิติระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2486 แสดงให้เห็นว่า ประชาชนได้นิยมเข้าไปจับจองพื้นที่ที่ว่างเปล่ามากขึ้นจากเดิม กล่าวคือ ก่อนเดือนมกราคม พ.ศ.2486 มีประชาชนที่สนใจในการจับจองที่ดินเข้าร่วมทั่วประเทศ 106,064 ราย เป็นจำนวนเนื้อที่ทั้งหมด 1,965,853 ไร่เศษ เมื่อถึงเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน ได้มีประชาชนให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น เป็นจำนวนถึง 131,572 ราย กินเนื้อที่ทั้งหมด 2,449,781 ไร่เศษ (ศรีกรุง วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2486 อ้างถึงใน ผาณิต รวมศิลป์, 2521: 220)

2.3.6 การส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรม

จุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรม ของประเทศคือการทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากรัฐบาลจะสนับสนุนให้ประชาชนทำการปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ด้วยตัวเอง ผ่านการออกพระราชบัญญัติการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. 2482 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้นจากเดิมด้วย ซึ่งสินค้าทางการเกษตรที่รัฐบาลให้ความสนใจค่อนข้างมาก คือ สินค้าทางการเกษตรที่มุ่งปลูกขึ้นเพื่อทดแทนการนำเข้า และสินค้าทางการเกษตรที่ขาดแคลนเนื่องจากไม่สามารถนำเข้าได้จากต่างประเทศได้ เช่น การส่งเสริมการผลิตข้าวโดยรัฐบาลได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี วิธีการจัดแปลงข้าวและการคัดเลือกพันธุ์ต่าง ๆ ให้ชาวนานำไปปลูก นอกจากนี้ยังมีมาตรการต่าง ๆ คอยช่วยเหลือเกษตรกรด้วย อาทิเช่น รัฐบาลได้มอบหมายให้กรมเกษตร และ กรมประมง พยายามหาทางช่วยให้การทำนาได้รับผลตอบแทนจากการทำนาได้อย่างเต็มที่ด้วยการนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ ถึงขนาดคิดค้นทางระบายน้ำเข้านาโดยวิธีที่สะดวกและประหยัด

สินค้าทางการเกษตรอีกอย่างหนึ่งที่รัฐบาลส่งเสริมให้คนไทยปลูก คือ ฝ้าย เพราะในปี ๆ หนึ่ง ต้องมีการสั่งซื้อฝ้ายจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้รวมไปถึงการสั่งซื้อผ้าสำเร็จรูป

ด้วย ปริมาณฝ้ายที่ผลิตได้ในประเทศมีไม่เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ นับได้ว่าฝ้ายเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่งที่ทำให้ประเทศต้องสูญเสียรายได้จากการนำเข้าจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากการปลูกฝ้ายในประเทศจะมีน้อยอยู่แล้ว ในขณะเดียวกันอุตสาหกรรมการทอผ้าก็ยังคงอยู่ในจุดที่เรียกได้ว่ายังเพิ่งเริ่มต้น ทำให้ความนิยมในการปลูกฝ้ายในประเทศมีน้อย ความต้องการฝ้ายมีเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะการสั่งฝ้ายและผ้าจากต่างประเทศทำได้ไม่สะดวกเท่ากับในสภาวะปกติ รัฐบาลได้พยายามหาทางชักชวนให้ประชาชนหันมาปลูกฝ้ายในพื้นที่ที่เหมาะสม มีการแต่งคำขวัญเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรหันมานิยมปลูกฝ้าย โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ฝ้ายเป็นพืชเศรษฐกิจและเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องประเทศในเวลานั้น ดังคำขวัญที่ว่า ปลูกฝ้ายไม่ขาดเหมือนช่วยชาติช่วยตัว เราจะต้องปลูกฝ้าย ไทยจะต้องหายใจเป็นฝ้าย จงเร่งปลูกฝ้ายกันเถิด เป็นต้น

ซึ่งนอกจากรัฐบาลจะให้การส่งเสริมการปลูกพืชสำคัญ ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว รัฐบาลยังมีนโยบายส่งเสริมการเกษตรประเภทอื่นด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ และป้องกันการขาดแคลนสินค้าทางการเกษตรในช่วงสงคราม และทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น ถั่วเหลือง กระเทียม อ้อย มันฝรั่ง เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลได้ทำการจัดโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบายนี้ โดยการส่งเสริมอาชีพของราษฎรภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงมหาดไทย ส่งการผ่านไปยังคณะกรรมการจังหวัด และคณะกรรมการอำเภอรับไปปฏิบัติ ประกอบไปด้วยอาชีพทั้งหมด 7 อาชีพ คือ การปลูกตาลโตนด ปลูกมะพร้าว มันสำปะหลัง การขุดบ่อเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู และการเลี้ยงสัตว์ รัฐบาลจัดว่านโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่ออกมาเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำอย่างเร่งด่วนโดยการแนะนำ ส่งเสริมให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ

2.3.7 การพัฒนาระบบสหกรณ์

ระบบการบริหารงานและการดำเนินงานแบบสหกรณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่เป็นระบบที่เกิดขึ้นมาและพัฒนาตลอดนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เพียงแต่อาจยังมีอยู่ไม่กว้างขวางมากนัก เมื่อมาถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ระบบสหกรณ์มาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ระบบสหกรณ์นั้นเป็นวิธีการประกอบการทางธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นความร่วมมือกันทั้งทางด้านกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการจัดตั้งกลุ่มของตนเองขึ้นมา โดยความสมัครใจตามหลักการช่วยเหลือตัวเอง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มและแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ตามอัตราส่วนของการทำธุรกิจกับสหกรณ์ของตน โดยมีหลักสำคัญอยู่ที่การร่วมมือกันเองระหว่างกลุ่ม เหตุผลอีกประการหนึ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการให้มีระบบสหกรณ์คือ การกำจัดพ่อ

ค้าคนกลางออกไปจากภาคเศรษฐกิจของคนไทยในขณะนั้น รัฐบาลพยายามให้มีสหกรณ์ในวงกว้างให้ขยายไปสู่ประชาชนในทุกพื้นที่ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งเป็นลักษณะของนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล

รัฐบาลได้ใช้มาตรการจัดหาแหล่งเงินทุน ในการที่จะขยายการจัดตั้งสหกรณ์ให้กว้างขวาง โดยสหกรณ์ได้รับทุนมาจากงบประมาณของรัฐบาลและเงินกู้จากธนาคารสยามกัมมาจลในช่วงปี พ.ศ. 2481 – 2483 นอกจากนี้ยังได้รับจากการกู้เงินของธนาคารออมสิน โดยมีรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันการกู้ให้ คิดอัตราดอกเบี้ยทบต้นทุก 3 เดือน ในอัตราร้อยละ 4.5 ต่อปี เป็นจำนวนถึง 5,500,000 บาท (กองประมวลสถิติยากรรม อ้างถึงใน ภาณีต รวมศิลป์ 2521 : 295) ซึ่งเงินจำนวนนี้รัฐบาลจะนำมาใช้ในลักษณะหมุนเวียน กล่าวคือ เมื่อสหกรณ์เก่าชำระหนี้แล้ว ก็ให้นำเงินส่วนนี้ไปให้สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ใช้กู้ต่อไป ซึ่งแหล่งเงินกู้ที่สำคัญในขณะนั้นได้มาจากธนาคารออมสินเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้รัฐบาลได้เพิ่มแหล่งเงินทุนให้ขยายวงมากกว่าเดิมด้วยการออกพันธบัตรเงินกู้ภายในประเทศ แล้วนำเงินที่ได้จากการขายพันธบัตรให้สหกรณ์ต่าง ๆ กู้ยืมอีกต่อ เพื่อเป็นการช่วยเหลือทางการเงินให้กับเกษตรกรไทย ได้นำเงินไปใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ

ในปีพ.ศ. 2486 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตราพระราชบัญญัติเพื่อการสหกรณ์ พ.ศ. 2486 โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งธนาคารเพื่อการสหกรณ์ ทำหน้าที่เป็นจุดรวมแห่งการเงินของสหกรณ์ และเป็นสื่อกลางระหว่างเจ้าของทุนกับสหกรณ์ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 60, 2486: 524 – 525) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะประกอบกิจการในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสหกรณ์ของประเทศ ดังนี้

1. ให้สมาคมสหกรณ์ หรือองค์การของสหกรณ์ต่าง ๆ กู้ยืมเงินได้
2. รับฝากเงินจากสหกรณ์และองค์การของสหกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ
3. ซื้อขายหรือเก็บเงินตามตัวเงิน หรือเอกสารเปลี่ยนบิลอื่นใดเฉพาะของสหกรณ์และองค์การของสหกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าของสหกรณ์

จะเห็นได้ว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยวิธีการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้แก่คนไทยของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาทในการประกอบอาชีพในด้านต่างๆ ทั้งด้านการค้าในระดับล่างและบน การประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมและทางอุตสาหกรรม โดยวิธีการที่รัฐบาลนำมาใช้นั้นมีทั้งการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยออกเป็นพระราชบัญญัติในเรื่องต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้คนไทยเกิดความตื่นตัวในการเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลได้ใช้วิธีการแนะนำและ

คอยให้ความช่วยเหลือในการให้คำแนะนำถึงการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลนอกจากจะใช้นโยบายโดยมีจุดมุ่งหวังเพื่อให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนแล้ว รัฐบาลยังต้องการให้คนไทยต้องพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจด้วย

3. นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาล

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความคิดที่ ในการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือให้กับประชาชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้นจากเดิม รัฐบาลเห็นว่าคนไทยยังไม่มีความพร้อมทางด้าน การเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจ เมื่อเทียบกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนซึ่งเป็นชนชาติที่มีความสามารถทางการค้าค่อนข้างมาก ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการพัฒนาภาคธุรกิจในรูปแบบของการวางรากฐานทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเสนอว่า จะขจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ สนับสนุนคนไทยให้ประกอบอาชีพ และพยายามพัฒนาระบบการผลิตของไทยให้เจริญ สามารถทัดเทียมกับนานาประเทศได้ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2526: 83) รัฐบาลต้องการให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศหลุดพ้นจากการครอบงำของชาวต่างชาติ รัฐบาลได้ดำเนินกิจการในภาคธุรกิจโดย การตั้งบริษัทการค้าโดยรัฐเป็นผู้ถือหุ้น โดยมีหลักในการดำเนินงานว่าไม่ต้องการทำเพื่อหาผลกำไร ดังเช่น บริษัทการค้าของเอกชนทั่วไป ต้องการเพียงวางรากฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจให้การดำเนินการค้าโดยคนไทยเท่านั้น (พยุ่ง ย. รัตนารมย์ อ้างถึงใน ผาณิต รวมศิลป์, 2521 : 104)

3.1 บริษัทข้าวไทย

ข้าวถือได้ว่าเป็นสินค้าสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ ซึ่งในขณะนั้นธุรกิจการผูกขาดการค้าข้าวตกอยู่ในมือของคนจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ดำเนินการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยขึ้น ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 โดยมีพระยาเฉลิมอากาศ (สุณี สุวรรณประทีป) เป็นผู้จดทะเบียนก่อตั้งด้วยทุนจดทะเบียน 500,000 บาท และมีนายมา บูลกุล ผู้กว้างขวางในวงการค้าข้าวเป็นผู้จัดการบริษัทคนแรก (เอกสารจดทะเบียนบริษัทข้าวไทย อ้างถึงใน สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2526: 94) โดยรัฐบาลได้แถลงถึงสาเหตุและวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งบริษัทข้าวไทย ไว้ว่า

(1) บริษัทข้าวไทย มุ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์กับตลาดข้าวในต่างประเทศ โดยเฉพาะตลาดฮ่องกง มาเลเซีย สิงคโปร์ ซึ่งเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของคนไทย เพราะในเวลานั้น การค้าข้าวตกอยู่ในมือชาวต่างชาติ เช่น อังกฤษ จีน อินเดียในการส่งข้าวออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่งบริษัทเหล่านี้ได้ทำการปลอมแปลงข้าว ทำให้เกิดความเสียหายกับชื่อเสียงของข้าวไทย และพยายามควบคุมคุณภาพข้าวไทยด้วย

(2) เป็นการช่วยยกระดับราคาข้าวเปลือกของชาวนาให้เหมาะสมกับราคาที่จำหน่ายให้กับต่างประเทศเพราะพ่อค้าข้าวมักจะกดราคารับซื้อข้าวจากชาวนาในระดับต่ำมาก ทำให้ชาวนาเกิดความเดือดร้อน

(3) ช่วยฝึกฝนให้คนไทยมีความรู้ในเรื่องการซื้อขายข้าวเปลือก โรงสีข้าว และการค้าข้าว (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2526 : 94 – 95)

เพื่อให้สามารถเข้าควบคุมการค้าข้าวให้อยู่ในมือของรัฐบาล รัฐบาลได้ใช้มาตรการทางการเมืองและการเก็บภาษีบิบบโรงสีของพ่อค้าชาวจีน ทำให้พ่อค้าชาวจีนเป็นจำนวนมากต้องหยุดกิจการ มีหลายโรงสีถึงขนาดต้องเอาโรงสีมาให้บริษัทข้าวไทยเข้าไปดำเนินกิจการแทน นอกจากนี้เพื่อให้นโยบายช่วยเหลือชาวนาได้ผลดีขึ้นจากเดิม รัฐบาลได้มีการจัดตั้งสถานที่รับซื้อข้าวเปลือกโดยมอบให้บริษัทข้าวไทย ไปดำเนินการจัดตั้งสถานที่รับซื้อข้าวเปลือกขึ้นในต่างจังหวัด เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวนาที่ไม่มีความสามารถนำข้าวเปลือกมาขายให้กับบริษัทข้าวไทยโดยตรงได้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ตกไปอยู่กับชาวนาไทยอย่างเต็มที่

ในฐานะที่บริษัทข้าวไทยเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้การควบคุมของรัฐบาล รัฐบาลได้แต่งตั้งตัวแทนของรัฐบาลเข้าไปดูแลบริหารงานของบริษัท เพราะรัฐบาลต้องการควบคุมทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ซึ่งในระยะเริ่มแรกนั้น รัฐบาลขาดความรู้และประสบการณ์ในกิจการค้าข้าว ฉะนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องนำเอาผู้ที่มีความสามารถในด้านกิจการค้าข้าวเข้ามาดูแล ซึ่งได้เชิญนายมาบุญกุล เข้ามาเป็นผู้จัดการบริษัทข้าวไทย เหตุที่คณะรัฐบาลเลือกนายมาบุญกุลนั้นด้วยเหตุที่ว่า เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในอาชีพค้าข้าว เป็นผู้ประกอบกิจการค้าข้าวที่สำคัญของประเทศในขณะนั้น นอกจากนี้ยังเคยดำเนินกิจการธนาคาร ประกันภัยและกิจการเดินเรือทางทะเลมาก่อน ซึ่งกิจการเหล่านี้ส่วนมากมีความสำคัญต่อกิจการค้าข้าวกับต่างประเทศ ด้วยความสามารถประกอบกับประสบการณ์ในเรื่องข้าวและการค้าของนายมาบุญกุล ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องดึงตัวมาช่วยบริษัท ข้าวไทย

ในช่วงเริ่มแรกบริษัทข้าวไทย ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยได้เพิ่มทุนเป็น 1,500,000 บาท โดยรัฐบาล เป็นผู้ถือหุ้น 73% เอกชนถือหุ้น 27% บริษัทข้าวไทยได้กลายเป็นบริษัทใหญ่ที่มีโรงสีเกือบ 40 โรง ซึ่งการเติบโตอย่างรวดเร็วของบริษัทข้าวไทยนั้น เกิดจากการมีโครงสร้างของบริษัท และการบริหารงานของบริษัทที่อาศัยอำนาจทางการเมืองของรัฐบาล เช่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หลวงเสรีเริงฤทธิ์ ซึ่งเป็นกรรมการบริษัทข้าวไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และผู้อำนวยการรถไฟด้วยในเวลานั้น ได้ให้กรมรถไฟเป็นผู้จัดหาข้าวเปลือกจากต่างจังหวัดมาป้อนโรงสี นอกจากนี้บริษัทยังได้รับสิทธิพิเศษในการใช้ตู้รถไฟเพื่อลำเลียงข้าวเปลือกจากต่างจังหวัดอีกด้วย (พรรณี บัวเล็ก, 2529: 44)

ในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้มีคำสั่งให้ปิดกิจการโรงสีข้าวทั้งหมด แต่ให้คงเหลือไว้เฉพาะบริษัทข้าวไทย เท่านั้น หลังจากนั้นรัฐบาลได้ดำเนินการขอเช่าซื้อโรงสีของเอกชนที่ถูกสั่งปิดกิจการมาดำเนินงานเสียเองโดยให้บริษัทข้าวไทยเป็นผู้ดูแล ซึ่งบริษัทของเอกชนที่ถูกสั่งปิดกิจการนั้น ได้แก่ โรงสีของหวังหลี บริษัทอีสต์เอเชียติก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของพ่อค้าชาวจีนที่เป็นของกิจการโรงสีข้าวที่ถูกสั่งปิดไปทั้งหลาย เช่น ตระกูลหวังหลี กลุ่มของนายไฉ่เตี้ยกชวน บูลสุข มิได้ถูกกำจัดออกไปจากระบบเศรษฐกิจมากนัก เพราะบริษัทเอกชนเหล่านี้มักจะทำธุรกิจอย่างอื่นควบคู่ไปกับกิจการค้าขายด้วย พ่อค้าเหล่านี้ยังคงสามารถพัฒนาระบบทุนของตนเองต่อไปได้โดยการใช้วิธีการพึ่งพารัฐบาล ซึ่งบริษัทของพวกตระกูลหวังหลีมีธุรกิจอื่นอยู่ในมือของตนเอง คือ ธนาคารหวังหลีจั่น บริษัทหลวงหลีประกันภัย กิจการเดินเรือ นอกจากนี้นายตันเกียกบูน และนายตันจินแก่ง หวังหลี ยังได้ร่วมกับบุคคลในคณะรัฐบาลบางคน และพ่อค้าชาวจีนก่อตั้งบริษัทไทยประกันชีวิต ในปี พ.ศ. 2486 เป็นต้น ส่วนนายไฉ่เตี้ยกชวน บูลสุข นอกจากจะเข้าร่วมตั้งบริษัทไทยประกันชีวิต และบริษัทพิชกสิกรรมแล้ว ยังได้ร่วมก่อตั้งธนาคารเอเชียและธนาคารนครหลวงแห่งประเทศไทยด้วย (สังคิด พิริยะรังสรรค์, 2526 : 99)

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดตั้งบริษัทขึ้นมาอีกหลายบริษัทเพื่อสนับสนุนธุรกิจการค้าข้าว ภายใต้การเสนอของนายมา บูลกุล เพื่อให้สามารถควบคุมธุรกิจข้าวได้ทั้งหมด ซึ่งบริษัทที่ถูกตั้งขึ้นมานั้น ได้แก่ บริษัทไทยเดินเรือทะเล บริษัทไทยเศรษฐกิจประกันภัย ธนาคารมณฑล เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการผูกขาดการค้าข้าวของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นไม่ได้ดำเนินนโยบายอย่างจริงจังที่จะทำให้คนไทยสามารถแทรกเข้าสู่ธุรกิจการค้าข้าวได้ เพราะในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลได้ยอมรับถึงความแข็งแกร่งในการดำเนินธุรกิจค้าข้าวของชาวจีนที่รัฐบาลไม่สามารถทำลายลงได้ (พรรณี บัวเล็ก, 2529 : 45)

การที่บริษัทชาวไทยเป็นบริษัทที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ทำให้เอื้อประโยชน์โดยตรงกับบริษัทชาวไทยในการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลออกนโยบายกีดกันชาวต่างชาติ ออกจากการทำธุรกิจนี้ และออกมาตรการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ให้แก่บริษัทชาวไทย ในทางกลับกันบริษัทชาวไทยก็เป็นฐานอำนาจทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของรัฐบาลด้วย

3.2 บริษัทจังหวัด จำกัด

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดตั้งบริษัทจังหวัด ขึ้นมาเพื่อใช้แสวงหาความร่วมมือจากคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทุกจังหวัด ต้องการให้คนไทยมีโอกาสทำการค้าด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้เกิดผลประโยชน์ส่วนร่วมแก่ประเทศชาติ ซึ่งความคิดเรื่องบริษัทจังหวัดนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มาจากแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ที่เคยวางแนวทางไว้ (รายงานการสัมมนาเรื่องปัญหาวิสาหกิจไทย, 146) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กล่าวว่า “ผมต้องการให้เดินนโยบายอย่างเข้มแข็ง มุ่งให้ชาติไทยได้เอกราชในทางเศรษฐกิจให้จงได้ ให้ไทยขายไทยซื้อ” (รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 อ้างถึงใน ภาวนิตรวมศิลป์, 2521: 107) โดยรัฐบาลได้กำหนดวัตถุประสงค์ของบริษัทจังหวัดไว้ดังนี้

- 1) เพื่อเป็นหน่วยส่งเสริมการค้า ฝึกการค้าของคนไทย ช่วยร้านค้าย่อยและช่วยแก้ปัญหาให้
- 2) เพื่อเป็นหลักของการค้าในท้องถิ่นส่วนภูมิภาค เป็นศูนย์การค้าภายในจังหวัด เป็นหน่วยส่งเสริมให้การค้าของคนไทยก้าวหน้า
- 3) เพื่อช่วยรักษาระดับตรึงราคาสินค้าที่จำเป็น แก่การครองชีพของราษฎรมิให้แพงขึ้นผิดปกติ
- 4) เพื่อช่วยรักษาระดับราคาพืชผลที่ราษฎรผลิตได้ในท้องถิ่น และรักษามาตรฐานคุณภาพ
- 5) เพื่อช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัว และดำเนินอุตสาหกรรมย่อยที่เหมาะสมในท้องถิ่นเมื่อคนไทยมิสามารถทำโดยลำพัง
- 6) เพื่อเป็นตัวแทนของราชการในเรื่องสินค้าผ่านแดนในสิ่งที่เป็นต่าง ๆ ช่วยเหลือบรรเทาความขาดแคลนของเพื่อนบ้านใกล้เคียง (พยุง ย. รัตนารมย์, 2509 : 1)

รัฐบาลเร่งดำเนินการจัดตั้งบริษัท จังหวัด ภายในระยะเวลาไม่นานก็สามารถทำได้ครบเกือบทุกจังหวัด รัฐบาลมุ่งหวังจะให้บริษัทจังหวัดในการเสริมสร้างการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้กับคนไทยและประเทศไทย ต่อมารัฐบาลได้ขยายบริษัทจังหวัด โดยการนำเอาบริษัท จังหวัด สมทบกับบริษัท ไทยนิคมพาณิชย์ และใช้การบริหารงานและดำเนินการแบบบริษัทเอกชน

ในการดำเนินงานของบริษัทจังหวัด นั้นรัฐบาลได้อนุญาตให้ข้าราชการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารของบริษัทจังหวัดได้ ฉะนั้นจึงอาจมีประธานกรรมการบริษัทแต่ละจังหวัดเป็นข้าหลวง ข้าราชการของจังหวัดนั้น ๆ นอกจากนี้บริษัทจังหวัดมีแผนการขยายบริษัทออกไปในระดับอำเภอและท้องถิ่นด้วย โดยให้นายอำเภอเป็นผู้ถือหุ้นที่รัฐบาลจะมอบให้เป็นจำนวน 51% ส่วนที่เหลืออีก 49% ให้ราษฎรเป็นผู้ถือหุ้นเช่นเดียวกับบริษัทจังหวัด

ในช่วงแรกเริ่มของการดำเนินกิจการของบริษัทจังหวัดนั้น สินค้าที่บริษัทจังหวัดมุ่งที่จะดำเนินกิจการคือ สินค้าสรรพสามิต ได้แก่ บุหรี่ สุรา และสินค้าเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่ผลิตจากโรงงานของรัฐบาล โดยบริษัทจังหวัดทำหน้าที่เป็นผู้ผูกขาดการค้าขายในสินค้าประเภทนี้ เช่น เป็นตัวแทนจำหน่ายและส่งสินค้าเหล่านี้ไปให้ร้านค้าย่อยของคนไทยซึ่งร้านค้าย่อยเหล่านี้รัฐบาลให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เมื่อการดำเนินกิจการของบริษัท จังหวัดอยู่ในสถานะที่มั่นคงแล้ว บริษัทจังหวัดได้ทำการซื้อและขายสินค้าอื่นๆ นอกเหนือจากสินค้าที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดอยู่ ซึ่งการที่บริษัทจังหวัดเริ่มต้นการดำเนินกิจการด้วยสินค้าที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลก่อนนั้น ก็เพราะว่าเป็นสินค้าที่รัฐบาลมีอยู่แล้ว และสามารถกำหนดราคาให้กับบริษัทจังหวัดได้ในราคาที่ดี เป็นการถือผลประโยชน์โดยตรงกับบริษัทจังหวัด ซึ่งเป็นของรัฐบาล

บริษัทจังหวัดดำเนินงานด้วยความราบรื่น จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงทำให้อุปกรณ์ที่กำลังดำเนินไปด้วยดีต้องหยุดชะงักลง บริษัทจังหวัดถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาระดับสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ ซึ่งในช่วงเวลานั้นเกิดสภาวะขาดแคลนสินค้าที่จำเป็น นอกจากนี้บริษัทจังหวัดได้ดำเนินการรวบรวมสินค้าของประเทศ การที่รัฐบาลออกมาตรการป้องกันไม่ให้ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นโดยไม่มีบรรทัดฐานโดยอาศัยราคาจริงของสินค้าในท้องตลาด ทำให้เกิดตลาดมืดซื้อขายสินค้าซึ่งทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นจากเดิม ทำให้เกิดความเดือดร้อนกับคนไทย บริษัทจังหวัดดำเนินการต่อมาจนถึง ปี พ.ศ. 2487 บริษัทจังหวัดก็ได้ถูกตัดออกจากการผลิตสินค้าสรรพสามิตประกอบกับช่วงเวลานั้นอยู่ในช่วงเวลาของสงคราม ทำให้บริษัทจังหวัดอยู่สถานะไม่มั่นคง ถึงขนาดที่ว่าบริษัทจังหวัดหลายแห่งไม่มีสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายจำเป็นต้องเลิกกิจการ

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ได้ทำการยกเลิกบริษัทจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสำนักงานกลางบริษัทจังหวัด เนื่องจากรัฐบาลชุดใหม่มองเห็นถึงข้อบกพร่องต่างๆ ของบริษัทจังหวัด พร้อมทั้งได้รับแรงกดดันจากพ่อค้าที่มีอิทธิพลในขณะนั้น นอกจากนี้รัฐ

บาลนายควง อภัยวงศ์ยังถือได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีนโยบายเสรีนิยม มิได้มีนโยบายชาตินิยมเช่นเดียวกับ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

3.3 บริษัทไทยนิยมพาณิชย์

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งบริษัทไทยนิยมพาณิชย์ ขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์คือทำการค้าขายสรรพสินค้าทั้งขายส่งและขายปลีกทุกชนิด รับสั่งสินค้าจากต่างประเทศ และส่งสินค้าของภายในประเทศไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ทำหน้าที่เสมือนเป็นนายหน้าขายสินค้า และเป็นตัวแทนการขายสินค้าประเภทต่างๆ นอกจากนี้บริษัทไทยนิยมพาณิชย์ยังต้องการขจัดบทบาทของพ่อค้าคนกลางออกไปจากระบบเศรษฐกิจด้วย บริษัทไทยนิยมพาณิชย์เป็นบริษัทการค้าของคนไทยซึ่งรัฐบาลต้องการใช้บริษัทนี้ดึงเอาการค้าให้มาอยู่ในมือคนไทย ซึ่งในการตั้งบริษัทนั้นเป็นการรวมหุ้นกันระหว่างภาคเอกชนกับรัฐบาล โดยมีทุนจดทะเบียนแรกเริ่ม 1,000,000 บาท แต่อย่างไรก็ดี บริษัทเอกชนที่เข้าร่วมกับรัฐบาลนั้น ก็ยังมีเครือข่ายของชาวต่างชาติอยู่ โดยให้ลูกหลานของตนเองที่มีสัญชาติไทยเป็นผู้ถือหุ้นแทน หรือไม่ก็ให้คนไทยที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นผู้ถือแทน

ซึ่งในการดำเนินงานของบริษัทไทยนิยมพาณิชย์นั้นมี นายพันโทประยูร ภมรมนตรี และนายวิลาศ โอสถานนท์ เป็นกรรมการ และมีนายจุลินทร์ ล้ำชา เป็นผู้จัดการใหญ่ ซึ่งตัวนายจุลินทร์นั้นนับได้ว่าเป็นนายทุนเชื้อสายจีน ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจค่อนข้างมากในขณะนั้น มีบริษัทในเครือมากมาย เช่น บริษัทป่าไม้รัตนผลล้ำชา โรงเลื่อยไม้กวงกิมหลง บริษัทกวงโกหลง และบริษัทอ่าวสยามเดินเรือ รัฐบาลจำเป็นต้องนำบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในธุรกิจการค้าเข้ามาช่วยบริหารบริษัทไทยนิยมพาณิชย์ เพราะในช่วงแรกเริ่มนั้นจำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำธุรกิจ

ลักษณะการประกอบธุรกิจการค้าของบริษัทไทยนิยมพาณิชย์ โดยภาพรวมแล้วมุ่งเน้นไปที่กิจการค้าขายเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของบริษัทไทยนิยมพาณิชย์เป็นการสนองนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในขณะนั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามนำเสนอถึงมาตรการที่จะส่งเสริมให้การค้าภายในประเทศเปลี่ยนมือจากชาวต่างชาติให้มาสู่คนไทย (รายงานการประชุมก่อตั้งบริษัทไทยพาณิชย์ อ้างถึงในสังคีต พิริยะรังสรรค์, 2529:121)

ในตอนแรกเริ่มของบริษัทนั้น บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ได้จัดตั้งสาขาของบริษัทในจังหวัดต่างๆได้เพียงไม่กี่จังหวัดเท่านั้น สินค้าที่บริษัทจัดจำหน่ายนั้นก็เป็สินค้าที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยและมีสิทธิ์จัดจำหน่ายสุราชองกรมสรรพสามิต และเพื่อให้บริษัทไทยนิคมพาณิชย์สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายในการควบคุมสินค้าและสามารถผูกขาดสินค้าในมือได้อย่างเต็มที่ บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ได้ทำการจัดตั้งบริษัทจังหวัดขึ้นในจังหวัดต่างๆทั่วประเทศโดยให้บริษัทจังหวัดเหล่านี้เป็นบริษัทลูกของตน โดยบริษัทจังหวัดเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นแหล่งขายสินค้าชนิดต่าง ๆ เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้แก่ร้านค้าย่อย ๆ ที่รัฐบาลสนับสนุนตั้งขึ้นมา และเป็นสถาบันที่ส่งเสริมการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนของแต่ละจังหวัดด้วย บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ทำการควบคุมบริษัทลูกโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ บริษัทไทยนิคมพาณิชย์จะทำการถือหุ้นในบริษัทอย่างน้อย 51% และบริษัทจังหวัดที่เป็นบริษัทลูกจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่ไม่ขัดแย้งหรือขัดกับผลประโยชน์ของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ ในคำสัมภาษณ์ของหลวงเชวงศักดิ์สงคราม ในวันเปิดบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ กล่าวว่า

“บริษัทมิได้ตั้งขึ้นเพื่อชิงอำนาจทางการค้าของบริษัทเอกชนอื่น ๆ หากเพื่อจะช่วยเหลือประชาชนให้ซื้อสินค้าราคาถูกและเพื่อให้เกิดพ่อค้าไทยมากขึ้น และอีกประการหนึ่งบริษัทไทยนิคมพาณิชย์เป็นมารดาของบริษัทไทยอื่นๆ ที่เปิดสาขาขึ้นตามจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร บริษัทต่างๆตามต่างจังหวัดจะขายสินค้าในราคาเดียวกันหมด ไม่มีการแข่งขันตัดราคากัน ส่วนผลกำไรก็จะแจกจ่ายให้แก่ราษฎรผู้ถือหุ้น ส่วนบรรดาผู้ดำเนินการชั้นผู้ใหญ่ไม่ได้อะไรเลย” (สุภาพบุรุษ – ประชามิตร วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2482 อ้างถึงใน สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2529 : 138 – 139)

อาจกล่าวได้ว่าบริษัทไทยนิคมพาณิชย์เปรียบเสมือนเป็นตัวกลางระหว่างตลาดโลกกับตลาดท้องถิ่นลดทอนอำนาจของพ่อค้าคนกลางที่เป็นเอกชนไป และนำตัวเองเข้าไปแทนที่ ซึ่งโดยสาระของการดำเนินงานนั้นอาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพียงการเปลี่ยนกลุ่มอำนาจผู้มีผลประโยชน์จากนายทุนชาวต่างประเทศมาเป็นรัฐบาลนั่นเอง เมื่อพิจารณาบทบาทของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์แล้ว มีส่วนใกล้เคียงกันกับพระคลังสินค้าในสมัยก่อนเป็นอย่างมากโดยแต่เดิมนั้นพระมหากษัตริย์ใช้เจ้าเมืองต่าง ๆ และบรรดาเจ้าขุนมูลนายมาเป็นกลไกในการทำผลประโยชน์กับพระมหากษัตริย์ โดยมีหน้าที่เก็บรวบรวมผลผลิตส่วนเกินจากไพร่และทาสมาไว้ที่พระคลังสินค้าเพื่อนำไปใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้นายอำเภอและข้าราชการของแต่ละจังหวัดในการเก็บรวบรวมผลผลิตจากชาวนาชาวไร่มาไว้ที่บริษัทไทยนิคมพาณิชย์เพื่อนำส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีกทีหนึ่ง ซึ่งข้อแตกต่าง

ของการใช้อำนาจทางการเมืองของตนในการหาผลประโยชน์ให้กับตัวเองนั้น มีข้อแตกต่างกันอยู่ที่ว่า ในขณะที่พระมหากษัตริย์ทรงทำการเก็บส่วยได้อย่างเปิดเผย ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับใช้ในรูปของการตั้งบริษัท ซึ่งเป็นวิธีการที่แยบยลมากกว่า แต่ผลตอบแทนที่ได้กลับมาเป็นสิ่งเดียวกัน คือ ส่วนเกิน (surplus) (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2529: 139 – 140) และเพื่อให้บริษัทไทยนิคมพาณิชย์สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนการค้าของเอกชนในการค้าขายได้ทุกประเภท บริษัทไทยนิคมพาณิชย์จึงทำการเสนอรัฐบาลขอเป็นตัวแทนสินค้าของกรมพลธิการทหารบก ซึ่งมีสินค้าจากโรงงานต่างๆ ภายใต้การควบคุม เช่น โรงเลื่อย โรงงานทำเครื่องกระเบื้อง และโรงงานอื่นๆของกรมพลธิการทหารบก รวมทั้งสินค้าอื่นๆที่ผลิตได้จากโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ นอกจากนี้ บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ยังขอความสนับสนุนและช่วยเหลือจากองค์การต่างๆ ของรัฐบาล โดยให้รัฐบาลมีคำสั่งเป็นทางการไปยังกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ของรัฐบาล ในเรื่องที่ว่า เมื่อหน่วยงานของภาครัฐหน่วยงานต่างๆ ถ้ามีความต้องการจะซื้อสิ่งของหรือสินค้าใดๆสำหรับใช้ในทางราชการ ตลอดจนวัสดุการก่อสร้างใด ๆ ขอให้ติดต่อกับบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ เท่ากับว่าเป็นการใช้เครือข่ายอำนาจของทางราชการเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ (พรรณี บัวเล็ก, 2529 : 47)

นอกจากรัฐบาลจะเข้ามาส่งเสริมบริษัทไทยนิคมพาณิชย์โดยการออกกฎหมายต่างๆ เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทแล้ว เข้าร่วมถือหุ้นในกิจการประเภทต่างๆเพื่อส่งเสริมผลักดันให้คนไทยมีบทบาททางการค้าแทนที่ชาวต่างชาติแล้ว รัฐบาลยังได้ตั้งบริษัทการค้าหรือทำการร่วมมือกับบริษัทเอกชนไทยโดยการถือหุ้นตั้งบริษัทต่างๆอีกหลายแห่ง เช่น บริษัทสามัคคีชัย จำกัดและ ร้านไทยอุตสาหกรรม นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ทำการสนับสนุนและช่วยเหลือบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ผ่านทางบริษัทและกิจการต่าง ๆ ที่คณะรัฐบาลควบคุมกิจการอยู่ เช่น ธนาคารเอเชีย และบริษัทไทยนิคมเศรษฐกิจประกันภัย ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ในการส่งสินค้าออกนอกประเทศ และนำสินค้าเข้าประเทศ

บริษัทไทยนิคมพาณิชย์สามารถทำกำไรให้กับบริษัทของตนเองได้อย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2483 – 2489 ซึ่งในช่วงเวลานั้นเป็นเวลาที่กลุ่มพรรคพวกของรัฐบาลกำลังเรื่องอำนาจอยู่ ความตกต่ำของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์เริ่มปรากฏให้เห็นขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ. 2492 คือ หลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำกลุ่มปีกซ้ายของคณะราษฎรประสบกับความพ่ายแพ้จากการก่อกบฏวังหลวง กลุ่มกบฏถูกปราบปรามอย่างรวดเร็วเมื่อพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เข้าไปเป็นกรรมการของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ได้ดำเนินการควบคุมบริษัทให้อยู่ภายใต้การควบคุมของตนเอง นอกจากนี้ยังได้ทำการโอนธนาคารเอเชีย ซึ่งเป็นแหล่งสนับสนุนทางการเงินของบริษัทให้ไปเป็นขององค์การ

สงครามการค้าผ่านศึก บริษัทไทยนิคมพาณิชย์เริ่มประสบกับปัญหาการหมุนเวียนของทุนที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน ทำให้บริษัทจำเป็นต้องทำการค้ำน้อยลง จำเป็นต้องทำการแตกบริษัทออกเป็นบริษัทย่อยๆ เช่น บริษัทไทยนิคมบางรัก ทำการค้าสรรพสินค้า บริษัทไทยนิคมผ่านฟ้า ทำธุรกิจเกี่ยวกับการจัดสถานที่ให้เช่า (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2529: 149 – 150)

3.4 บริษัทค้าพืชผลไทย

ด้วยเหตุที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐบาลที่ใช้นโยบายชาตินิยมเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติในทุกๆทาง ทั้งการจัดตั้งบริษัท ซึ่งร่วมทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และบริษัทของเอกชนเอง แต่ได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากรัฐบาล อาจเรียกได้ว่า รัฐบาลพยายามเร่งขยายฐานทางเศรษฐกิจและการค้าเพื่อโอบอุ้มสินค้าของคนไทย

รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทค้าพืชผลไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการเป็นบริษัทที่รับซื้อและขายสินค้าไทย ตลอดจนสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ เพื่อให้คนไทยมีโอกาสซื้อของได้ในราคาที่ไม่แพงมากนัก นอกจากนี้ยังมีหน้าที่รับทำการซื้อขายเผยแพร่สินค้าที่เป็นสินค้าอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมของคนไทย เท่ากับเป็นการตัดบทบาทของพ่อค้าคนกลางที่คอยกินกำไรออกไปจากระบบการซื้อขาย ทำให้การซื้อขายสินค้าต่างๆนั้นเป็นไปตามกลไกราคาตลาด ในการจัดตั้งบริษัทพืชผลไทยนั้นรัฐบาลมอบหมายให้กระทรวงเศรษฐกิจเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานทั้งหมด แต่ในที่สุดกระทรวงเศรษฐกิจก็มอบหมายต่อให้กรมรถไฟเป็นผู้จัดตั้งบริษัทนี้ขึ้น โดยจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ทั้งนี้เพื่อกรมรถไฟจะได้ทำหน้าที่ค้าพืชผลไทยในจังหวัดต่างๆทั่วประเทศตามเดิม ทำหน้าที่รับซื้อข้าวให้บริษัทข้าวไทยได้เป็นอย่างดี (ผานิต ภูมิศิลป์, 2521 : 131) ซึ่งต่อมารวมรถไฟมีอาจควบคุมการดำเนินงานของบริษัทค้าพืชผลไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจริงๆแล้วไม่ใช่เป็นหน้าที่หลักของกรมรถไฟในการดูแลรับผิดชอบ งานหลักของกรมรถไฟ คือ ต้องรับผิดชอบงานทางด้านคมนาคมของประเทศ จนกระทั่งถึง ปี พ.ศ. 2486 รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงพาณิชย์เข้ามาบริหารงานของบริษัทค้าพืชผลไทย แทนกรมรถไฟ

3.5 บริษัทเกลือไทย

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้ามาควบคุมกิจการเกี่ยวกับเกลือ โดยพยายามส่งเสริมการทำเกลือของประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า พยายามลดอิทธิพลของพ่อค้าคนกลางให้ลดน้อยลง นอกจากนี้ยังมีนโยบายที่จะควบคุมการค้าเกลือและส่งออกเกลือไปจำหน่ายยังต่างประเทศให้มีระเบียบและรัดกุมมากกว่าเดิม ทั้งนี้รัฐบาลได้เข้าไปควบคุมปริมาณการผลิตเกลือ

และรักษาราคาเกลือให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับราคาในท้องตลาดด้วย จะว่าไปแล้วธุรกิจการค้าเกลือเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจที่ทำเงินให้กับประเทศไม่น้อยเลยทีเดียว ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เกลือมีราคาสูงถึงตันละ 5 – 6 ดอลลาร์สหรัฐ ทำรายได้เข้าประเทศสูงถึงปีละไม่น้อยกว่า 30 ล้านบาท

บริษัทเกลือไทยมีจุดกำเนิดมาจากการรับโอนงานของแผนกเกลือ กรมสรรพสามิตมาดูแล ในปีพ.ศ.2484 มีทุนจดทะเบียน 1,000,000 บาท โดยรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ดำเนินกิจการรับซื้อเกลือส่งให้แก่บริษัทจังหวัดทั่วประเทศ และเป็นบริษัทที่มีอำนาจส่งเกลือไปจำหน่ายยังต่างประเทศแต่เพียงผู้เดียว โดยบริษัทเกลือไทยจะรับซื้อเกลือโดยส่งเจ้าหน้าที่ไปเช่ายุ้งจากชาวนาเพื่อเป็นสถานที่รับซื้อเกลือในท้องที่ต่าง ๆ ในราคายุติธรรม คือเกวียนละ 7 บาท แต่ในเวลาขายให้กับชาวประมงและโรงงานทำน้ำปลา บริษัทเกลือไทย กลับเอาเปรียบโดยการขายให้ในราคาเกวียนละ 19 บาท ซึ่งเป็นการค้าที่เอากำไรเกินควรอย่างมาก ทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ต้องประสบกับความเดือดร้อนอย่างมาก เพราะราคาเกลือพุ่งสูงไปจากเมื่อก่อนที่รัฐบาลจะทำผูกขาดถึง 5 เท่า และในพื้นที่ที่ห่างไกลออกจากแหล่งที่ผลิตเกลือ หรือ พื้นที่ที่ทำการค้าขายเกลือ ราคาเกลือก็จะยิ่งสูงขึ้นไปจากเดิม เช่นที่ชุมพรราคาเกลือพุ่งสูงไปถึงเกวียนละ 30 บาท (ไทยใหม่ วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 อ้างถึงใน ภาณีต รวมศิลป์, 2521 : 126) กลับกลายเป็นว่านอกจากรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบริหารงานบริษัทเกลือไทย จะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการค้าเกลือแล้ว พ่อค้าชาวจีนที่ทำการค้าเกลือก่อนหน้ารัฐบาลจะออกกฎหมายผูกขาดก็เป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ด้วย เพราะได้ทำการกักตุนเกลือไว้เป็นจำนวนมาก ก่อนที่จะนำไปขายให้กับรัฐบาลในราคาสูง

รัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาเกลือมิให้มีราคาสูงจนเกินไป โดยการจัดตั้งขงเกลือในทุกจังหวัดและพยายามขยายพื้นที่การทำเกลือให้เพิ่มมากขึ้นจากเดิม แต่อย่างไรก็ตามปัญหาสำหรับชาวนาเกลือก็ไม่ได้ได้รับการแก้ไขได้อย่างรวดเร็วที่ยังประสบกับปัญหาขงเกลือของรัฐบาลมีไม่เพียงพอกับปริมาณเกลือที่ชาวนาเกลือนำมาขายและการปฏิบัติงานของข้าราชการที่ดูแลรับผิดชอบในเรื่องนี้ก็ทำงานล่าช้า และมักทำการทุจริตอยู่บ่อยครั้ง เช่น มีการลัดคิวให้ชาวนาเกลือที่มาทีหลังได้ขังตวงเกลือก่อนชาวนาเกลือที่มาก่อน ทั้งยังได้รับเงินค่าเกลือที่ขายไปได้ราคาไม่ดีนัก ผลจากความเดือดร้อนด้วยสาเหตุต่างๆนี้ทำให้ชาวนาเกลือจำเป็นต้องขายเกลือเดือนโดยละเมิดการควบคุมนำเกลือของตนหลบเลี่ยงเจ้าพนักงานบรรทุกเรือไปขายในตลาดหรืออำเภอ หรือจังหวัดใดก็ตามที่รอดพ้นหูพ้นตาเจ้าพนักงานกันอย่างมากมาย แม้ว่าจะถูกเจ้าหน้าที่จับกุมได้เสมอก็ตาม (ไทยใหม่ วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2482 อ้างถึงใน ภาณีต รวมศิลป์, 2521: 127)

ในส่วนของการส่งออกออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศกลับประสบปัญหาเช่นเดียวกับผู้ค้าเกลือในประเทศในขณะนั้นบริษัทเอกชนที่ประกอบธุรกิจส่งออกขายต่างประเทศต้องซื้อเกลือจากบริษัทเกลือไทยได้เพียงบริษัทเดียวเท่านั้น บริษัทเกลือไทยเป็นบริษัทผูกขาดการค้าเกลือในประเทศ แต่ปรากฏว่าบริษัทเกลือไทยไม่ได้อำนวยความสะดวกให้กับบริษัทเหล่านั้นในการส่งออกเกลือไปจำหน่ายต่างประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2484 ตลาดต่างประเทศมีความต้องการสินค้าประเภทเกลืออย่างมาก แต่ทางบริษัทเกลือไทยกลับไม่ยอมจำหน่ายเกลือให้กับบริษัทเอกชนไปจำหน่ายต่ออีกที ด้วยเหตุที่ว่าบริษัทเกลือไทยต้องการให้เกลือเป็นสินค้าที่มีจำนวนไม่มากนักทำให้มีราคาสูงและบริษัทก็จะกักตุนไว้เพื่อหวังผลกำไรให้มากขึ้นในอนาคต สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นถึงความไม่จริงใจในการส่งเสริมและสนับสนุนตลอดจนให้ความช่วยเหลือบริษัท และชาวนาเกลือ

3.6 บริษัทยางไทย

ยางพารา จัดได้ว่าเป็นสินค้าที่มีความสำคัญและทำรายได้ให้กับประเทศไทยอีกชนิดหนึ่ง มีฐานะเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันดับ 2 รองจากสินค้าข้าว เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้ามาบริหารประเทศ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. 2481 กำหนดให้มีการประเมินจำนวนยาง การครอบครองยาง การทำยางตลอดจนการค้ายาง นอกจากนี้รัฐบาลยังได้เข้าควบคุมการตั้งโรงรีดยาง การปลูกสวนยางพาราขึ้นที่ ต. กลางช้าง ต. ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยทำหน้าที่เป็นรัฐวิสาหกิจผลิตยางพาราและทำสวนยางพาราของรัฐขึ้นมาเอง นอกจากนี้รัฐบาลได้ประกาศให้ใช้ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เพื่อการเกษตร ที่พื้นที่ขององค์การสวนยางพารา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ทำให้ชาวจีนที่เป็นเจ้าของพื้นที่กว่าครึ่งหนึ่ง ประมาณ 6,000 ไร่ต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่และที่ทำการทำกินของตน รัฐบาลยึดสวนยางพาราของคนจีนทั้งหมดและเข้ามาทำแทน โดยมอบให้เป็นหน้าที่ของกองการยาง กรมป่าไม้ (ลำเนา (ลับ) ไปรษณีย์อากาศ ที่ ต. 1188/2484 อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521 : 120) พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินที่ชาวจีนรุ่นบุกเบิกใช้ในการทำสวนยาง แต่เมื่อหมดสภาพรกร้างว่างเปล่า รัฐบาลจึงทำการยึดที่ดินเหล่านี้

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น รัฐบาลได้ทำการตั้งบริษัทยางไทยขึ้นโดยมีเงินทุนจดทะเบียน 1,000,000 บาทเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งทุนทั้งหมดสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ กระทรวงพาณิชย์ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นในจำนวนครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเป็นการรวมทุนกันของบริษัท The Nippon Rubber กับบริษัท The Oriental Commerce and Industries โดยมีบริษัทมิตซุบุ

ชั้นโกษาในกรุงเทพฯ เป็นตัวแทน วัตถุประสงค์ของบริษัทยางไทย คือ ดำเนินงานเพื่อผูกขาดการค้ายางซึ่งกำลังเป็นสินค้าที่สำคัญในขณะนั้น และเพื่อค้นคว้าในการที่จะทำผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจากยางซึ่งผลิตได้ในประเทศ สินค้าที่ผลิตได้ส่วนใหญ่นั้นนำไปใช้ในการทหารมากกว่ามุ่งเพื่อประโยชน์ในการหาผลกำไรทางธุรกิจ เช่น นำไปใช้ทำรองเท้าผ้าใบ พื้นยาง รองเท้ายางดิบ รองเท้าบูต และพื้นรองเท้า (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2502 : 47) แต่ต่อมารัฐบาลได้มีมติให้รัฐบาลไทยซื้อหุ้นคืนกลับจากบริษัทเอกชนดังกล่าวแล้วให้ทำการโอนกิจการมาสังกัดในกระทรวงอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้กำหนดให้การค้าขายยางพาราที่เกิดขึ้นในประเทศต้องมีใบสำคัญจำหน่ายยางพาราและคูปองยางพารา ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้ออกให้แก่ชาวสวนยางทั้งหลาย กำกับมาทุกครั้งเมื่อนำแผ่นยางมาขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง หลังจากนั้นพ่อค้าคนกลางก็จะนำมาขายให้กับบริษัทยางไทยอีกต่อหนึ่ง ซึ่งในเวลาต่อมาได้ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับตลาดยางเป็นอย่างมาก เพราะบรรดานายทุนทั้งหลายต่างพยายามที่จะให้ได้คูปองไว้กับตนเองเป็นจำนวนมาก เพื่อที่จะได้นำไปกดราคาซื้อจากเจ้าของสวนยางที่ไม่มีคูปองอย่างถูกต้อง หรืออาจจะมียางคูปองน้อยไม่ได้ตามกับสัดส่วนกับปริมาณยางแผ่นที่ซื้อได้ เมื่อเผชิญกับสภาวะช่วงสงครามประกอบกับความยากจน จึงทำให้ชาวสวนยางไม่มีทางเลือกอื่นใดจำเป็นต้องขายยางของตนในราคาที่ถูกลงมาก (รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 เล่ม 3 อ้างถึงใน ภาณุต รวมนิลปี, 2521 : 123) ในบางครั้งพ่อค้ามักจะซื้อยางเถื่อนจากชาวสวนยางไว้ในราคาถูกแล้วนำมาใช้กับคูปองที่ตนมีอยู่ หรือหากคูปองมากำกับภายหลัง

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการลักลอบค้าคูปองยางกันเป็นจำนวนมาก เกิดการขโมยสำหรับของเจ้าของสวนที่ขายคูปองให้กับพวกพ่อค้าไปแล้วนั้น ยางที่ผลิตได้มักมีสภาพเป็นยางเถื่อนไม่สามารถขายได้ เพราะไม่มีคูปองกำกับซึ่งการลักลอบค้ายางที่เกิดขึ้นภายใต้การเอาผิดเขาเปรียบจากนายทุนที่เป็นพ่อค้าคนกลางนั้น เจ้าพนักงานของรัฐในท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่สามารถที่จะทำการปราบปรามการกระทำที่ผิดกฎหมายต่าง ๆ นั้นได้ เช่นการค้ำคูปองเถื่อน และการค้ายางเถื่อน

3.7 บริษัทประมวลไทยพาณิชย์กัมมาจล จำกัด

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งบริษัทประมวลไทยพาณิชย์กัมมาจล ขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่จะรับซื้อทำการส่งเสริมสินค้าออกนอกประเทศแทนที่กิจการด้านการค้าระหว่างประเทศที่ชาวต่างชาติเคยดำเนินการอยู่แล้วมีเหตุทำให้ต้องปิดกิจการไป ด้วยเหตุที่

ไม่สามารถทนต่อแรงกดดันของรัฐบาลได้ สกัดกั้นไม่ให้บริษัทของชาวต่างชาติเหล่านี้ส่งสินค้าเข้ามาขายในประเทศไทยและส่งสินค้าของไทยออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

แต่ในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมิได้จำกัดอิทธิพลของนายทุนต่างชาติออกไปจากธุรกิจการส่งออกและนำเข้าอย่างจริงจัง อิทธิพลและบทบาทของนายทุนต่างชาติยังคงมีอยู่ในธุรกิจนี้ ซึ่งพิจารณาได้จากรายชื่อผู้ก่อตั้งบริษัทประมวลไทยพาณิชย์ กัมมาจลส่วนใหญ่แล้วมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับนายทุนต่างชาติเจ้าของกิจการเดิม หรือ บางรายเคยเป็นผู้จัดการ หรือผู้อำนวยการบริษัทธุรกิจประเภทนี้มาก่อน ประกอบด้วย

- 1) นายเทียนเซียง กรรณสูตร (บริษัทสุพรรณ)
- 2) นายกิมล้วย เคียงศิริ (บริษัทนครพาณิชย์)
- 3) นายสัญญา ยมะสมิต (บริษัทธนบุรีพาณิชย์)
- 4) นายซุนไล่ ปานะนนท์ (บริษัทเซอวิสการาจ)
- 5) นายตี๋ จันทรงาม (บริษัทสามเหลี่ยม)
- 6) หลวงนิเวศกลกิจ (บริษัทกลาง)
- 6) นายเทียนไล่ กรรณสูตร

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลไม่ได้ส่งเสริมกลุ่มของคนไทยให้เข้ามาแข่งขันทำธุรกิจทางด้านการค้าระหว่างประเทศไทย แต่กลับส่งเสริมการผูกขาดในการทำธุรกิจการค้าระหว่างประเทศให้กับกลุ่มของนายทุนต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนให้เข้ามามีบทบาททางด้านนี้มากขึ้น นโยบายในการตั้งบริษัทประมวลไทยพาณิชย์กัมมาจลนี้ไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนไทยหรือประเทศไทย แต่กลับเป็นการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มของทุนต่างชาติ

3.8 บริษัทไทยเดินเรือ จำกัด

รัฐบาลได้ตั้งบริษัทไทยเดินเรือทะเลขึ้นภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 นับได้ว่าเป็นธุรกิจการเดินเรือแห่งชาติบริษัทแรกโดยมีทุนจดทะเบียน 10,000,000 บาท ต่อมาลดลงเหลือ 6,200,000 บาท กระทรวงเศรษฐกิจถือหุ้น 99.99% ซึ่งวัตถุประสงค์ของการตั้งบริษัทไทยเดินเรือทะเลเพื่อดำเนินการเดินเรือ และดำเนินการทางพาณิชย์ทั่วภายในประเทศ และระหว่างประเทศ โดยมีหน้าที่เป็นเจ้าของ เป็นตัวแทน และเช่าเรือ เป็นเจ้าของสร้าง ซ่อม ซ้ำ ให้เช่าทำเรือ และทำการอื่น ๆ อันเกี่ยวกับการค้าขายที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่บริษัทและรัฐบาลไทย (เกศณี หงสนันท์, 2517 : 176) การบริหารงานของบริษัทอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการอำนวยการซึ่งประกอบด้วย นาวาอากาศเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็น

ประธานกรรมการ และนายวิลาศ ไสตานูเคราะห์ เป็นผู้จัดการ คณะกรรมการอื่น ๆ ได้รับการแต่งตั้งจากข้าราชการหรือผู้แทนของหน่วยงานราชการต่าง ๆ

กิจการการดำเนินงานของบริษัทไทยเดินเรือทะเลในช่วงแรกค่อนข้างประสบความสำเร็จสามารถทำกำไรให้กับรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นไว้เกือบทั้งหมด ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการปิดงบดุลบัญชีครั้งแรกของบริษัท หลังจากหักค่าใช้จ่ายต่างๆออกทั้งหมดแล้ว เช่นค่าสึกหรอของเรือที่ใช้บริการขนส่ง เป็นต้น ทางบริษัทยังคงมีกำไรเหลืออยู่ถึง 680,000 บาทเศษ (นิกร วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2484 อ้างถึงใน ภาณีต รวมศิลป์, 2521: 139) แต่ความสำเร็จจากการผูกขาดกิจการของบริษัทไทยเดินเรือทะเลก็ไม่ได้ดำเนินไปเป็นอย่างนี้ตลอด เพราะภายหลังจากที่ประเทศไทยประกาศตัวเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้จำเป็นต้องประกาศสงครามไปกับประเทศสัมพันธมิตรโดยอัตโนมัติ เรือของบริษัทไทยเดินเรือทะเลทั้ง 5 ลำที่กำลังจอดอยู่ตามท่าเรือต่างๆก็ถูกประเทศอังกฤษยึดไว้ (เจลิม คาร์พวงค์, 2513 : 17) ทำให้กิจการการเดินเรือ ซึ่งในช่วงแรกกำลังไปได้ด้วยดี คาดหวังว่าเป็นกิจการที่สามารถทำประโยชน์ให้กับประเทศต้องหยุดชะงักลง ซึ่งเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นสุดอำนาจลง รัฐบาลในชุดต่อมาก็ไม่ได้ส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาทในธุรกิจการเดินเรือทะเลมากนัก

3.9 บริษัท ไทยเดินเรือไทย จำกัด

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตั้งบริษัทเดินเรือไทย ภายใต้การดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับบริษัทเอกชนของชาวต่างชาติ ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 โดยมีการเจรจาในข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยกับตัวแทนของบริษัทอีสต์เอเชียติก และ บริษัทสเตอร์สตีมชิป ซึ่งเคยทำธุรกิจบริษัทเดินเรือไทยมาก่อน โดยบริษัทเอกชนทั้ง 2 บริษัท ตกลงว่าจะทำการขายกิจการเดินเรือต่างๆ ของตนเองให้กับรัฐบาลโดยมีมูลค่า 1,900,000 บาท แล้วจึงได้มาร่วมจัดตั้งบริษัทเดินเรือไทยขึ้นร่วมกัน มีทุนจดทะเบียนครั้งแรก 3,000,000 บาท แบ่งออกเป็นหุ้นละ 100 บาท มีจำนวน 30,000 หุ้น กรมเจ้าท่าทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลไทยเป็นผู้ถือหุ้น มีบริษัทอีสต์เอเชียติก กับบริษัทสเตอร์สตีมชิปถือหุ้นร่วมบริษัทละ 15% (อุทัย สินธุสาร, 2496 : 146-147) เมื่อบริษัท ไทยเดินเรือไทยต้องเผชิญกับสภาวะของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้กิจการของบริษัทเดินเรือไทยต้องสะดุดลงเช่นเดียวกับกิจการอื่น ๆ ของรัฐบาลทำให้กิจการของบริษัทไม่มีพัฒนาการไปในทางที่ดีขึ้น จนกระทั่งหมดยุคของรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

3.10 บริษัท เรือลำเลียง จำกัด

บริษัทเรือลำเลียง เป็นกิจการอีกประเภทหนึ่งของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูล-สงคราม โดยกระทรวงพาณิชย์ได้รับการโอนเรือลำเลียง 2 ลำ ได้แก่ เรือพวงเงิน และเรือจำปา ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ เป็นเรือของกองทัพเรือให้มาเป็นเรือของบริษัทเรือลำเลียง คือ ทำการเดินเรือของบริษัท เพื่อรับส่งสินค้าและทำการค้าขายสินค้าในแถบชายฝั่งทะเล และก็เหมือนกับกิจการอื่นๆ ของรัฐบาล เมื่อต้องประสบสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้บริษัทเรือลำเลียงต้องเสี่ยงภัยจากสงครามอยู่บ่อยครั้ง ทำให้บริษัทประสบปัญหาการขาดทุนอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งกิจการของบริษัทเรือลำเลียงต้องหยุดกิจการลงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2

3.11 กิจการทางด้านการเงินและการธนาคาร

เมื่อรัฐบาลให้แนวทางนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจมาเป็นกรอบในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจทางด้านการเงิน เพื่อที่จะได้เข้าควบคุมเครดิตและการเงิน นอกจากนี้ยังใช้เพื่อสนับสนุนทางด้านการเงินกับกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาลด้วย

ธนาคารเอเชียฯ เกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลสั่งปิดธนาคารโอเวอร์ซีไชนิส (Chinese Oversea Banking) ด้วยเหตุที่ว่าธนาคารฝิ่นค้าส่งของรัฐบาลโดยการส่งเงินกลับไปประเทศจีน ธนาคารเอเชีย ฯ ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2482 ด้วยทุนจดทะเบียน 1,000,000 บาท โดยนายปรีดี พนมยงค์ได้มอบหมายให้นายหลุย พนมยงค์เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารเอเชีย ฯ มี ดร.เดือน บุญาค เลขานุการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้น ได้จัดสรรเงินสวัสดิการของมหาวิทยาลัยมาซื้อหุ้นใหญ่ของธนาคารเอเชีย ฯ ส่วนหุ้นส่วนเป็นของผู้ใกล้ชิดกับรัฐบาลรวมทั้งพ่อค้าคนจีน ซึ่งคณะกรรมการ ชุดแรก ของธนาคารประกอบไปด้วย

- 1) พระยาพิพัฒน์ธนากร (ฉิม ไปษยานนท์) เป็นประธานกรรมการ
- 2) พระยาสุธรรมวินิจัย (ชม วณิกเกียรติ)
- 3) นายยูมิน จุระกุล (แห่งบริษัทยิบอินซอย)
- 4) นายเดือน บุญาค
- 5) นายโล้วเตี้ยกชวน บูลสุข
- 6) หลวงบรรณกรโกวิท (เป่า จักกะพาก)
- 7) หลวงประเจิดอักษรลักษณ์(สมโภช อิศวนนท์)(กรมทะเบียนการค้า, 2482)

ส่วนบรรดานายทุนจีนที่ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งธนาคาร แต่ไม่ได้เป็นกรรมการ ประกอบด้วยนายจุลินทรีย์ ล้ำช้า นายตันซิวเม้ง หวังหลี่ นายตันเคี้ยงบุน นายเติก โกเมศ

ธนาคารนครหลวงแห่งประเทศไทย รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้นในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2484 มีทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 1,000,000 บาท ซึ่งรัฐบาลได้แต่งตั้งกรรมการชุดแรกประกอบด้วย พรรคพวกของรัฐบาลกับพ่อค้าชาวจีนบางคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล และเชื้อพระวงศ์ บางพระองค์ ได้แก่

- 1) หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์) เป็นประธานกรรมการ
- 2) ขุนนิรันดรชัย (สะเทวก นิรันดร)
- 3) นายเรือเอกวัน รุยาพร ร.น.
- 4) ขุนวิมลสรกิจ
- 5) นายชุนห์ บิณฑนนท์
- 6) นายโล้วเตี้ยกชวน บูลสุข
- 7) นายจุลินทร์ ล้ำช้า
- 8) พระทำนุธิผล (เพิ่ม เศาภายน)
- 9) พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล(กรมทะเบียนการค้า, 2484)

ในส่วนของธนาคารที่ถูกจัดขึ้นโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเพื่อใช้ในการสนับสนุนบริษัท ข้าวไทย ของรัฐบาล คือ ธนาคารมณฑล ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้น ในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2485 ด้วยเงินทุนจดทะเบียนสูงถึง 10,000,000 บาท ซึ่งเดิมนั้นใช้ชื่อว่า ธนาคารไทย โดยมีคณะกรรมการ ประกอบด้วย

- 1) พระยาเฉลิมอากาศ (สุณี สุวรรณประทีป) เป็นประธานกรรมการ
- 2) นายวณิช ปานะนนท์
- 3) นายมา บูลกุล
- 4) พระยาทรงสุรชัย (อ่อน บุนนาค)
- 5) นายแนบ พหลโยธิน
- 6) นายล สมานนท์
- 7) นายพลตรีจรัญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์
- 8) นายสง่า ววรรณดิษฐ์
- 9) นายประมวล บุรณะโชติ(กรมทะเบียนการค้า, 2485)

ซึ่งผู้ถือหุ้นใหญ่ของธนาคารมณฑล คือ กระทรวงการคลังโดยถือหุ้น 50.65% เป็นจำนวน 50,650 หุ้น และมีบริษัทข้าวไทย ซึ่งเป็นบริษัทภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ถือหุ้น 45.17% มีจำนวนหุ้น 45,172 หุ้น

นอกจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะจัดตั้งธนาคารของรัฐบาลขึ้นมาแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้เข้าควบคุมธนาคารไทยพาณิชย์ด้วย ซึ่งก่อนหน้านั้นพระคลังข้างที่และราชวงศ์เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ และเมื่อรัฐบาลเข้าควบคุมสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้แล้วนั้น ทำให้ได้เข้าควบคุมธนาคารไทยพาณิชย์ไปด้วย รัฐบาลได้เข้าไปควบคุมเบ็ดเสร็จโดยให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ โดยก่อนหน้านั้นได้ใช้ชื่อธนาคารสยามกัมมาจล ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ถือหุ้น คือ

1) พระยาไชยยศสมบัติ ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง	ถือหุ้น 6,286 หุ้น
ประธานกรรมการ	
2) พระยาไชยยศสมบัติ	ถือหุ้น(ส่วนตัว) 20หุ้น
3) พระยานวราชเสวี	ถือหุ้น 27 หุ้น
4) พระยาปรีदानฤเบศร์	ถือหุ้น 100 หุ้น
5) พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร	ถือหุ้น 22 หุ้น
6) พ.ต. ชุนนินรันดรชัย ผู้แทนกระทรวงการคลัง	ถือหุ้น 18,022 หุ้น
7) พ.ต. ชุนนินรันดรชัย	ถือหุ้น(ส่วนตัว) 20 หุ้น
8) ร.อ. วัน รุยาภรณ์ ร.น. ผู้แทนสำนักพระราชวัง	ถือหุ้น 1,760 หุ้น
9) ร.อ.วัน รุยาภรณ์ ร.น.	ถือหุ้น(ส่วนตัว 10 หุ้น)
10) พระยาประดิพัทธ์ภูบาล	ถือหุ้น 601 หุ้น
11) นายดับเบิลยู เค เลอคานต์	ถือหุ้น 120 หุ้น
	รวม 26,997 หุ้น

เมื่อมีการเปลี่ยนกรรมการบริหารชุดใหม่ รัฐบาลยังคงแต่งตั้งบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับตนเองหรือไม่ก็เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลเป็นกรรมการชุดใหม่ เช่นพ.ต.ชุนนินรันดรชัย ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง ร.อ.วัน รุยาภรณ์ ผู้แทนจากสำนักพระราชวัง นายวิลาศ โอสถานนท์ (2482) พ.อ.ประยูร ภมรมนตรี (2484) นายเล็ง ศรีสมวงศ์ (2484) หลวงอรรถสิทธิ (ทองเย็น สิทธิละเมียร) (2484) เป็นต้น (พวรรณ บัวเล็ก, 2529 : 51 – 52)

นอกจากรัฐบาลจะทำการก่อตั้งธนาคารของตนเองและเข้าควบคุมกิจการธนาคารอื่นแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามที่จะสร้างระบบการควบคุมเครดิตการเงินขึ้นด้วย โดยได้ทำการจัดตั้งธนาคารชาติขึ้นในปีพ.ศ.2482 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นธนาคารกลางในการเข้าควบคุมเครดิตการเงินในธนาคารต่างๆ ซึ่งแนวคิดในเรื่องการตั้งธนาคารชาตินี้มีมานานแล้ว โดยพระยาสุรียานุวัตรซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส มีความคิดที่จะตั้งธนาคารชาติขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2446 และเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาบริหารประเทศ แนวคิดเรื่องธนาคารชาติได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาโดยนายปรีดี พนมยงค์ โดยได้ให้มจ. วิวัฒน์ไชย ไชยันต์ อธิบดีกรมศุลกากรในขณะนั้น มาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฝ่ายไทยของกระทรวงการคลัง ซึ่งแต่เดิมตำแหน่งที่ปรึกษานี้เป็นตำแหน่งของชาวต่างชาติ ไม่ใช่ของคนไทย ม.จ. วิวัฒน์ไชย ได้ถูกมอบหมายให้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารชาติขึ้นโดยในตอนต้น จัดให้เป็นสำนักงานธนาคารชาติก่อนแล้วจึงค่อย ๆ พัฒนามาเป็นธนาคารชาติ และต่อมาได้มีการเปลี่ยนให้เป็นธนาคารแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2485 โดยเป็นธนาคารที่ปฏิบัติงานธนาคารโดยสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นธนาคารกลางอย่างแท้จริง ทั้งยังรักษาความเป็นอิสระทางการเงินของประเทศไว้ด้วย

3.12 ธุรกิจทางด้านอุตสาหกรรมที่รัฐบาลเข้าดำเนินการเอง

ภายหลังจากที่รัฐบาลได้เข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะแล้ว เป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐบาลต้องเร่งสร้างอุตสาหกรรมของประเทศไทยให้มีการพัฒนามากยิ่งขึ้นจากเดิม โดยรัฐบาลได้จัดการตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 โดยได้นำเอาหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในข่ายงานทางด้านอุตสาหกรรมมารวมเข้าอยู่ในสังกัดกระทรวงเดียวกัน โอนกรมวิทยาศาสตร์และกรมโลหกิจจากกระทรวงเศรษฐกิจมารวมกัน กับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นใหม่ เพื่อที่จะได้ดำเนินการได้ในแนวทางที่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สะอาด หงศ์ยนต์, 2502: 19) การดำเนินงานของกระทรวงอุตสาหกรรม ครอบคลุมถึงการจัดตั้ง บริหารโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐ เร่งส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัว และมุ่งวิเคราะห์วิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์เพื่อใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังมุ่งเข้าควบคุมสินค้าที่คาดว่าจะประโยชน์ต่อประเทศในสภาวะสงคราม

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำการให้ความช่วยเหลือภาคอุตสาหกรรมของประเทศ โดยเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจัง รัฐบาลมีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม และส่งเสริมให้คนไทยทำธุรกิจทางด้านอุตสาหกรรมโดยภาครัฐให้ความช่วยเหลือและความคุ้มครองต่อภาคอุตสาหกรรมนั้น ๆ เช่น การกำหนดภาษีขาเข้าให้เพิ่มสูงขึ้นเพื่อให้

ความคุ้มครองกับสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ นอกจากนี้กิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นของชาวต่างชาติ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงกิจการอุตสาหกรรมของประเทศ รัฐบาลได้เริ่มดำเนินการโดยยึดโรงงานอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยเอกชนทั้งของชาวไทยและชาวต่างชาติที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อความมั่นคงทางการเมือง เช่น โรงงานที่มีความสำคัญในด้านยุทธโธปกรณ์ หรือโรงงานที่เกี่ยวข้องกับสงครามไม่ว่าทางด้านใด ๆ นอกจากนี้รัฐบาลยังตระหนักดีว่า รัฐวิสาหกิจอุตสาหกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการมีอำนาจเข้าควบคุมโครงสร้างการตลาด กลไกตลาด รวมทั้งเป็นเครื่องมือของรัฐในการหารายได้ให้กับรัฐบาล อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลดำเนินการทางด้านอุตสาหกรรมมาได้ระยะเวลาหนึ่ง ก็ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดแคลนวัตถุดิบ การเกิดปัญหาทางด้านแรงงานส่งสินค้าเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และประกอบกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับรัฐบาลตนเองเป็นหลัก จึงทำให้ไม่สามารถให้เวลากับการดำเนินงานทางด้านอุตสาหกรรมได้อย่างเต็มที่ อุตสาหกรรมที่ภาครัฐเข้าดำเนินการ เช่น อุตสาหกรรมยาสูบ อุตสาหกรรมกระดาษ อุตสาหกรรมทอผ้า อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมเชื้อเพลิง อุตสาหกรรมเหมืองแร่ อุตสาหกรรมฟอกหนัง เป็นต้น

4. นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการบังคับซื้อกิจการจากชาวต่างชาติ

มาตรการบังคับซื้อกิจการของชาวต่างชาตินี้ รัฐบาลได้ออกมาตรการภายหลังจากที่รัฐบาลได้ออกนโยบายและกฎหมายเข้าควบคุมและบีบบังคับต่อชาวต่างชาติอย่างเข้มงวด ซึ่งทำให้ธุรกิจต่าง ๆ ของชาวต่างชาติจำเป็นต้องขายให้กับรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และรัฐบาลก็ได้ส่งเสริมให้เอกชนคนไทยเข้าแทนที่ภาคธุรกิจที่ถูกยกเลิกนั้น รวมทั้งรัฐบาลได้ตั้งบริษัทต่าง ๆ ตลอดจนธุรกิจทางด้านอุตสาหกรรมของรัฐบาลเข้าแทนที่ด้วย โดยเฉพาะกิจการขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยรัฐบาลให้เหตุผลกับประชาชนว่า คนไทยยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการเองและกิจการนั้นๆมีผลต่อความมั่นคงของรัฐบาล ซึ่งการที่รัฐบาลมีนโยบายกีดกันชาวต่างชาติออกไปจากระบบเศรษฐกิจนั้น วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของรัฐบาล คือ ต้องการดำเนินกิจการ และอุตสาหกรรมต่างๆ ให้มาเป็นของรัฐบาลเอง มิใช่เพื่อคนไทย ตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐบาลเข้าควบคุมกิจการค้าข้าว โดยตั้งบริษัทข้าวไทยขึ้นมา พ่อค้าชาวจีนที่เคยผูกขาดกับธุรกิจนี้ได้รับผลกระทบกระทั่งต้องปิดกิจการของตนเอง และต่อมารัฐบาลได้หาผลประโยชน์ให้กับตนเองโดยให้สิทธิการส่งออกข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศกับบริษัทของญี่ปุ่น คือ บริษัทมิตซุชิ และบริษัทมิตซุบิชิ (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5/2486 วิสามัญ อ่าง

ถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521 : 76) เพราะในขณะนั้นรัฐบาลไทยจำเป็นต้องพึ่งประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ

รัฐบาลได้ออกนโยบายโดยการบีบบังคับ ชาวต่างชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การออกกฎหมายต่างๆซึ่งมีผลกระทบต่อชาวต่างชาติที่ควบคุมกิจการทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ในประเทศไทย รัฐบาลได้อ้างสาเหตุในการออกนโยบายเหล่านี้ว่ากิจการส่วนใหญ่แล้วเป็นของชาวต่างชาติที่เป็นศัตรูในการทำสงครามกับไทยในขณะนั้น

4.1 พระราชบัญญัติทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะคับขัน พ.ศ. 2484 (ราชกิจจานุเบกษา 58, 2484 : 1900 –1902)

รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการภายใต้พระราชบัญญัตินี้ เพื่อพิจารณาว่ากิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวซึ่งเป็นคนของประเทศใดหรือผู้ใดควรจะถูควบคุมจัดการอย่างไร แล้วจึงทำการควบคุมและจัดกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าวเหล่านั้น ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสณี ร.น . เป็นประธาน ส่วนกรรมการคนอื่น ๆ ประกอบด้วยผู้แทนจากกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งมีวิธีการในการจัดการกับกิจการหรือทรัพย์สินของคนต่างด้าว คือ

- 1) เข้าดำเนินกิจการและเข้าครอบครองทรัพย์สินแทนคนต่างด้าว และจัดการเหมือนได้รับโอนกิจการหรือทรัพย์สินนั้นมาเป็นของตน
- 2) หยุดกิจการดำเนินกิจการนั้นหรืออายัดทรัพย์สินนั้น หรือจำหน่ายสิ่งที่เห็นว่าจะไม่คุ้มกับการใช้จ่ายในการรักษาหรือเป็นสิ่งที่เก็บรักษาไว้ไม่ได้ หรือรักษาไว้โดยยาก โดยสภาพของสิ่งนั้น
- 3) เลิกกิจการเพื่อสำรองบัญชี หรือจัดการจำหน่ายทรัพย์สินทั้งหมดเมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี
- 4) จ่ายเงินให้แก่คนต่างด้าวที่กิจการหรือทรัพย์สินถูควบคุมและปิดกิจการตามจำนวนพอควรแก่การครองชีพของคนต่างด้าวนั้นและครอบครัว เป็นคราว ๆ ไป

4.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยชนชาติศัตรู และทรัพย์สินของชนชาติศัตรู พ.ศ. 2485 (ราชกิจจานุเบกษา 59, 2485: 452 – 453)

รัฐบาลออกพระราชบัญญัตินี้ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมชนชาติศัตรู และทรัพย์สินของชนชาติศัตรูในประเทศไทย พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจเต็มที่กับรัฐบาลในการเข้าควบคุมและยึดทรัพย์สินของชาวต่างด้าวมากกว่า พระราชบัญญัติควบคุมและจัดการกิจการหรือ

ทรัพย์สินของคนต่างด้าวบางจำพวกในภาวะบังคับ พ.ศ. 2484 โดยรัฐบาลมีสิทธิ์เข้าควบคุมและยึดทรัพย์สินตามลักษณะ ดังนี้

- (1) บุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในอาณาเขตแห่งประเทศ หรือจักรภพที่ทำสงครามกับประเทศไทย
- (2) บุคคลซึ่งเป็นชนชาติแห่งประเทศ หรือจักรภพที่ทำสงครามกับประเทศไทย
- (3) ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคมหรือมูลนิธิซึ่งชนชาติศัตรูควบคุมอยู่

โดยให้รัฐบาลสามารถจัดการกับทรัพย์สินของบุคคลเหล่านี้ตามพระราชบัญญัติ

และต่อมาใน ปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ขยายการพัฒนาทรัพย์สินของชาวต่างชาติให้กว้างขึ้น โดยกำหนดหลักการให้คณะกรรมการยึดทรัพย์สินของชาวต่างชาติให้เป็นนโยบายในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- (1) ทรัพย์สินส่วนตัวให้ดำเนินการขาย
- (2) ห้างร้านต่าง ๆ ให้ดำเนินการเลิก
- (3) โรงงานต่าง ๆ แห่งใดมีผลผลิตจะเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร และแก่ประชาชน ให้คณะกรรมการพยายามดำเนินกิจการต่อไป หากโรงงานใดไม่สามารถดำเนินการไปได้ให้เลิก
- (4) ธนาคารต่าง ๆ ให้ดำเนินการเลิกและสะสมบัญชี แล้วมอบให้ธนาคารใหม่ที่ได้รับอนุมัติให้ตั้งขึ้นนั้นดำเนินการสะสมบัญชี และจัดการคืนเงินแก่เจ้าหน้าที่ตามหลักฐาน หรือตามส่วนที่ควรจะได้คืนให้ได้
- (5) กิจการใด ๆ ที่ได้รับสัมปทานให้เลิก หรือโอนสัมปทานให้หมด แล้วมอบกิจการนั้นให้องค์การรัฐบาลไปจัดทำเป็นองค์การนั้น ๆ หรือถ้าการมอบหรือโอนนั้นมีปัญหาเรื่องราคาทรัพย์สินก็ให้พิจารณาให้องค์การของรัฐบาลนั้นๆ รับเช่าช่วงไปทำ หรือถ้าเห็นสมควรจะเลิกก็เลิกไม่ดำเนินการใด ๆ
- (6) กิจการใด ๆ ที่จะเลิก หรือชำระบัญชีเป็นอันเข้าใจว่าต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีผู้รักษาการณ์ตามพระราชบัญญัติ
- (7) บรรดาทรัพย์สินที่มีอยู่ในความควบคุมของคณะกรรมการนั้น ถ้าราชการทหารต้องการให้มีคำสั่งเรียกเกณฑ์ตามระเบียบ (เลขที่แฟ้ม พพ. 2/4 สงครามโลกครั้งที่ 1 (การเรียกเครื่องค่าทดแทนเสียหาย อ้างถึงใน ภาณิต รวมศิลป์, 2521 : 79 – 80)

ผลจากการออกพระราชบัญญัตินี้ ทำให้กิจการทุกประเภทของชาวต่างชาติที่รัฐบาลถือว่าเป็นศัตรูต้องถูกยึดทรัพย์สินหรือไม่ก็ถูกบังคับซื้อกิจการมาเป็นของรัฐ เช่น บริษัททูลุส ที่ เลียว

โนเวนส์ จำกัด บริษัท บอมเบย์ – เบอร์มา จำกัด บริษัทแองโกลไทย จำกัด และบริษัท บอร์เนียว จำกัด เป็นต้น (ผาณิต รวมศิลป์, 2521 : 81) นอกจากประเทศไทยจะทำการยึดทรัพย์สินของชาวต่างชาติที่เป็นศัตรูด้วยแล้ว ฝ่ายญี่ปุ่นก็ได้เข้ายึดกิจการต่าง ๆ ของชาวต่างชาติเอาไว้ภายใต้การควบคุมของตนเองด้วย

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจะไม่สามารถเข้ายึดกิจการของชาวต่างชาติได้ทั้งหมด แต่ก็มีกิจการเป็นจำนวนมากที่ถูกรัฐบาลยึดไว้ โดยรัฐบาลมีนโยบายให้คนไทย หรือไม่ก็หน่วยงานของภาครัฐเข้าแทนที่ดังนั้นภายหลังจากที่รัฐบาลยึดกิจการเรียบร้อยแล้ว จึงมีหน่วยงานของภาครัฐ องค์การกึ่งราชการต่าง ๆ และเอกชนไทยแจ้งขอซื้อทรัพย์สินและกิจการของชาวต่างชาติ เช่น ตีราคาทรัพย์สินของบริษัทไทยอินดัสตรีส์ บริษัทแคนเดิล จำกัด บริษัทเรนเดนเบอร์ก จำกัด ให้กระทรวงกลาโหม ตีราคากิจการของบริษัท บางกอกด็อก จำกัด ให้กองทัพเรือตีราคาทรัพย์สินบริษัท เพอร์เซอร์แอนนิฟ จำกัด ให้บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยตีราคากิจการเหมืองแร่ของชาวต่างชาติ ทั้งหมด 57 รายให้บริษัทเหมืองแร่และยางไทยและขายสวนยางบางนราทูน จำกัด กับบริษัท ยะลาเอสเตท จำกัด ให้กับบริษัทแร่ และยางไทย จำกัด (เลขที่แฟ้ม พพ. 2/4 : 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 อ้างถึงใน ผาณิต รวมศิลป์, 2521 : 82)

ปัญหาของรัฐบาลจากการออกพระราชบัญญัตินี้ คือ ประเทศไทยและคนไทยยังไม่พร้อมอย่างเต็มที่ในด้านต่าง ๆ ที่จะดำเนินกิจการต่าง ๆ เหล่านี้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดทั้งบุคลากรที่มีความสามารถ ตลอดจนเครื่องมือจักรและวัตถุดิบต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งจำเป็นที่จะใช้ในการดำเนินธุรกิจ การค้าและอุตสาหกรรมที่ยึดจากชาวต่างชาติ